

2019-053

Archeologienota Torhout Wijnendalestraat

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE, Paulien FONTEYN en Julie HAGEN

11-6-2019

Titel: Archeologienota Torhout Wijnendalestraat

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke, Paulien Fonteyn en Julie Hagen

Uittreksels uit CartoWeb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18084 - www.ngi.be

Projectcode bureauonderzoek: 2019E54

Intern projectnummer: 2019.053

Locatiegegevens: West-Vlaanderen, Torhout, Wijnendalestraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 58889,8 en Y: 199166,7; X: 59110,9 en Y: 199359,0

Kadastergegevens: Torhout, afdeling 4, sectie D, percelen 1779L, 1779M, 1782G, 1794A, 1795F (zie figuur 5)

Topografische kaart: zie figuur 3 en 4

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Paulien Fonteyn (assistent-archeoloog), Julie Hagen (assistent-archeoloog) en Frederik Demeyere (contactpersoon initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Moerbeke-Waas, 11/06/2019

© Acke & Bracke bvba, Damstraat 206A, 9180 Moerbeke-Waas. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING	4
1.1. WETTELIJK KADER	4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1. VRAAGSTELLING	4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN	4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN	6
2. BUREAUONDERZOEK	7
2.1. HUIDIGE TOESTAND	7
2.2. GEPLANEDE WERKEN	8
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	9
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING	9
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	12
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING	14
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING	15
2.4. HISTORISCHE SITUERING	17
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING	27
3. SYNTHESE	31
3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	31
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	32
3.3. VERDER VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM	33
3.4. VERDER VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM	33
3.5. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	34
4. SAMENVATTING	37
5. BIBLIOGRAFIE	39
6. BIJLAGES	40

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Torhout Wijnendalestraat (provincie West-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.¹ Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het terrein, 12 230m² groot, heeft een onregelmatige vorm en is gelegen ten noordwesten van de Wijnendalestraat, ter hoogte van huisnummer 50. In het noordwesten sluit het projectgebied aan bij de Oostwegel en de Kleine Oostwegel. Het projectgebied bevindt zich ten zuidoosten van de Steenstraat. De zijde van het terrein die aansluit bij deze straat is bebouwd (ca. 3500m²). De bebouwing omvat twee woonhuizen (huisnummers 111 en 113), enkele bijgebouwen en een aantal loodsen. De zone rondom deze gebouwen is verhard. De rest van het plangebied is in gebruik als akkerland.

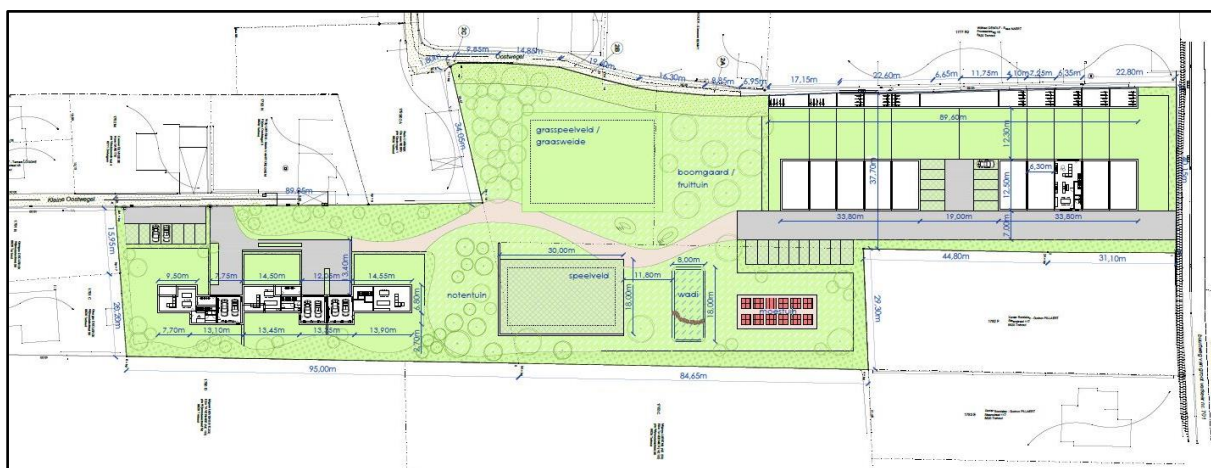
Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: geopunt.be).

2.2. Geplande werken

Het ontwerpplan is te vinden in de bijlage, een uitsnede wordt hieronder weergegeven.

In eerste instantie zullen de bestaande gebouwen en verhardingen worden gesloopt. Deze zone zal vervolgens net als het zuidoostelijke akkerland worden heringericht. Het terrein zal worden verkaveld in 13 loten. 3 loten sluiten aan op de Kleine Oostwegel, de overige 10 zullen bereikbaar zijn vanop de Steenstraat. De 3 zuidoostelijke loten worden opgebouwd uit een woongedeelte met aansluitende garage en zijn omringd door tuin. Een verharding zal worden geconstrueerd vanop de Oostwegel om de garages te bereiken. Daarnaast worden eveneens externe parkeerplaatsen voorzien langsheen deze verharding. De 10 woningen (elk ca. 78,75m²) in het zuidwesten worden geconstrueerd in twee aparte eenheden van telkens 5 woningen, waarlangs een wegenis wordt aangelegd. Tussen beide eenheden en ten oosten van de wegenis worden parkeerplaatsen voorzien. Achter de woningen bevindt zich een tuinzone, met aansluitende fietsenberging. Tussen en rondom beide bebouwde zones wordt een groenzone met boomgaarden, grasvelden en een moestuin aangelegd. Daarnaast wordt een wadi (144m²) gegraven.

Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden over het volledige plangebied: het bouwrijp maken van de percelen, het slopen van de bestaande bebouwing, bodemingrepen voor de aanleg van de nutsleidingen en wegenis, het uitgraven van de wadi, funderingswerken, het optrekken van gebouwen, omgevingsaanleg etc. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

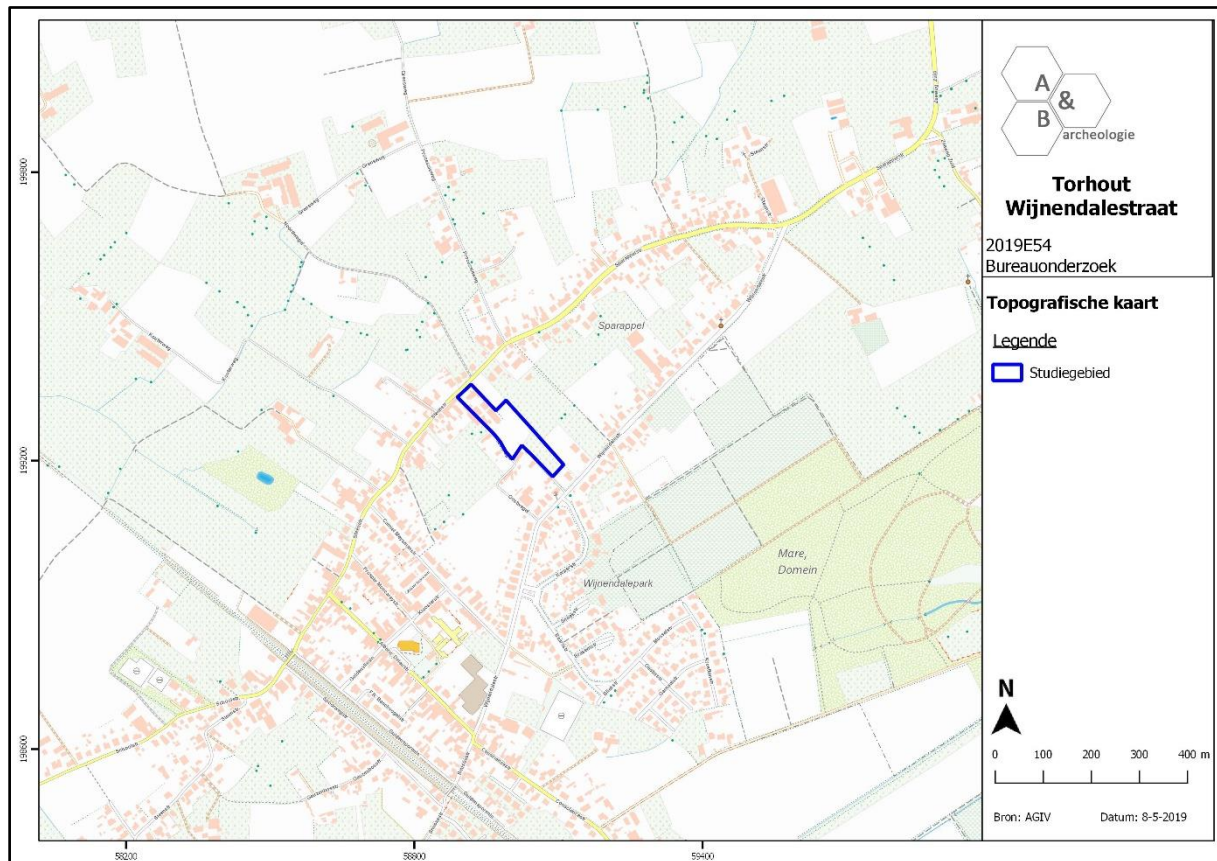
Figuur 2 Uitsnede uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).

2.3. Landschappelijke ligging

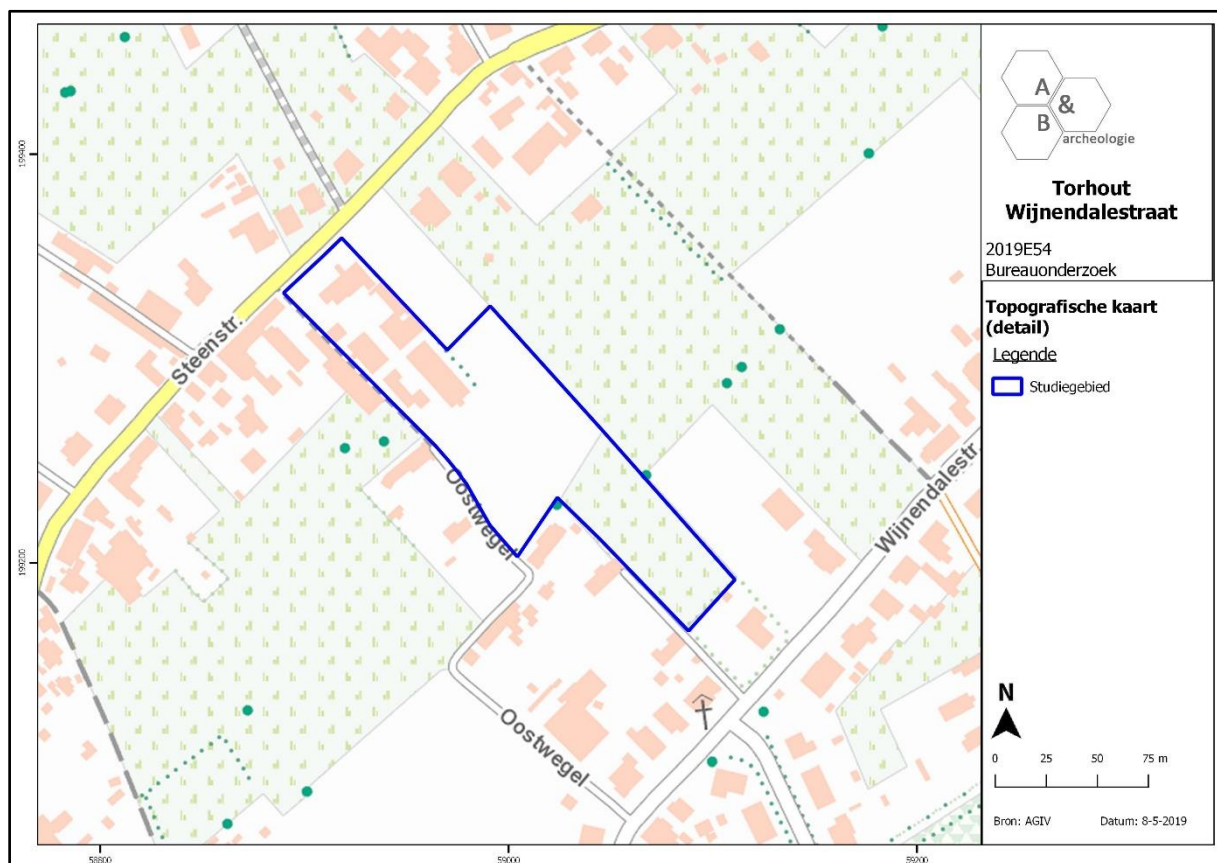
2.3.1. Topografische situering

De stad Torhout bevindt zich min of meer centraal in de provincie West-Vlaanderen. Torhout grenst in het noorden aan Aartrijke (Zedelgem), in het noordoosten aan Veldegem (Zedelgem) en Ruddervoorde (Oostkamp), in het zuidoosten aan Lichtervelde, in het zuiden aan Gits (Hooglede), in het westen aan Kortemark en Ichtegem. Torhout heeft geen deelgemeenten. Wel zijn er binnen het grondgebied nog enkele gehuchten aanwezig. Zo bevinden zich ten noordwesten van de stadskern Wijnendale, waarbinnen het projectgebied gelegen is, De Driekoningen en Don Bosco. In het zuiden van de stad situeert zich nog de parochie Sint-Henricus. Door het centrum van Torhout lopen twee belangrijke verkeersaders: de N32 van Brugge naar Menen en de N33 van Oostende naar Torhout die in Torhout aansluit op de ring rond Torhout (R34).

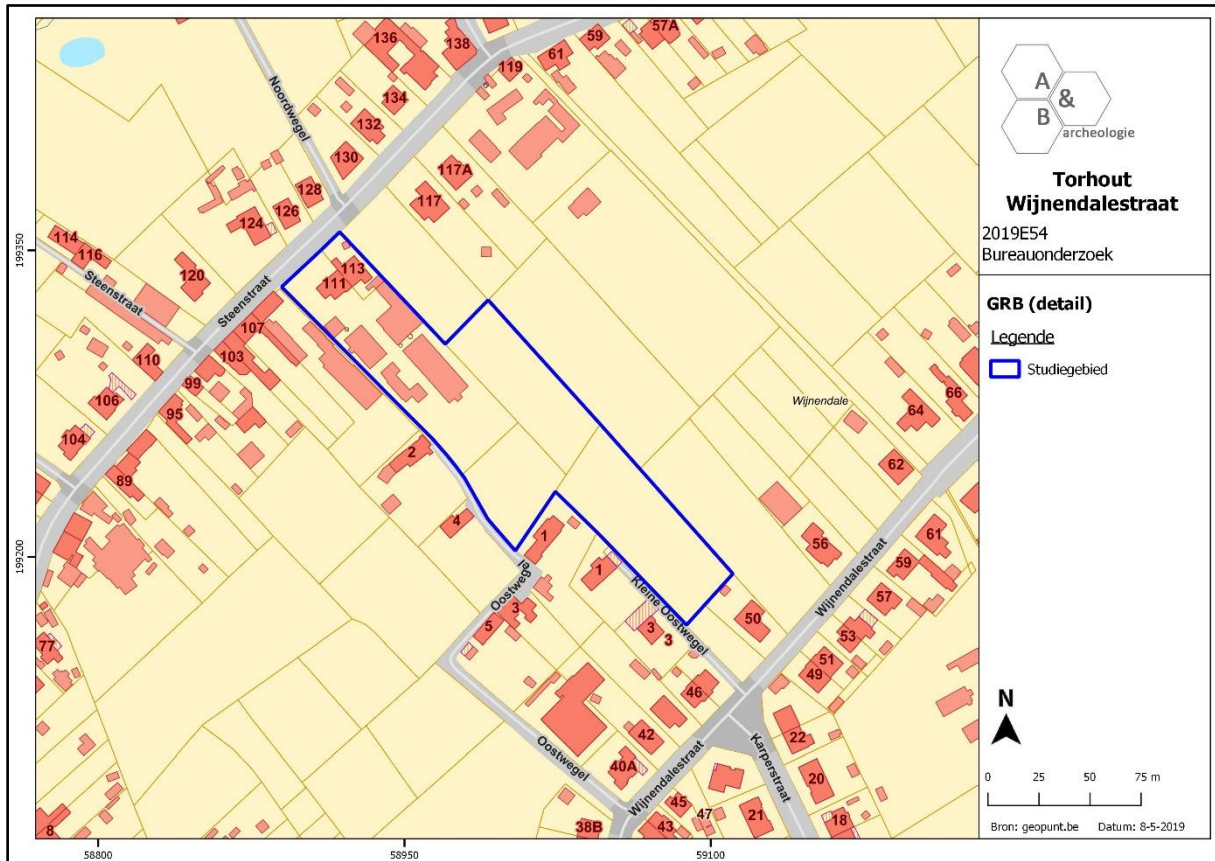
Het projectgebied zelf bevindt zich in het noordwesten van Torhout, tegen de grens met Ichtegem, in het gehucht Wijnendale. Het bevindt zich op ca. 4,1km van het stadscentrum. Het grenst in het noordwesten aan de Steenstraat en in het zuidwesten aan de Oostwegel, de Kleine Oostwegel en aan de woningen langs de Wijnendalestraat. De parochiekerk van Sint-Jozef (Wijnendale) bevindt zich op ca. 500m ten zuidwesten van het plangebied. Ten zuid(oost)en bevindt zich het Wijnendalepark en het provinciaal domein d'Aertrycke (kasteel De Maere d'Aertrycke). De dichtstbijzijnde waterlopen zijn de IJzerwegbeek, op ca. 600m ten westen van het plangebied en de Mouwbeek, op ca. 1,2km ten zuiden van het projectgebied. De spoorweg Oostende-Torhout bevindt zich op ca. 650m ten westen van het plangebied. Op de bodemgebruikskaart van 2001 is het plangebied in het noordwesten rood ingekleurd, wat staat voor 'andere bebouwing'. Het overige deel wordt grotendeels gekarteerd als 'akkerland' (wit). Kleine zones worden aangeduid als 'weiland' (geel) en 'loofbos en gemengd bos' (lichtgroen). Dit komt grotendeels overeen met het huidige gebruik.

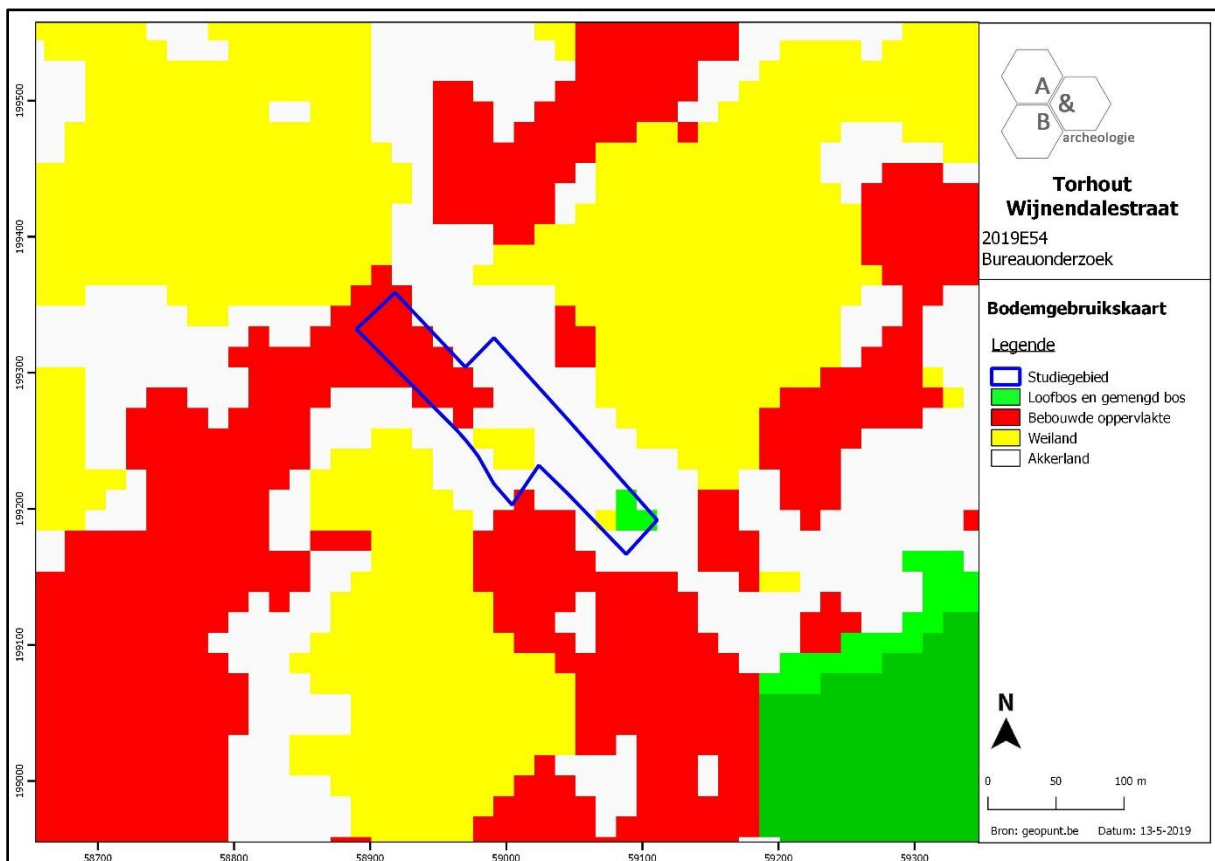
Figuur 3 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 4 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

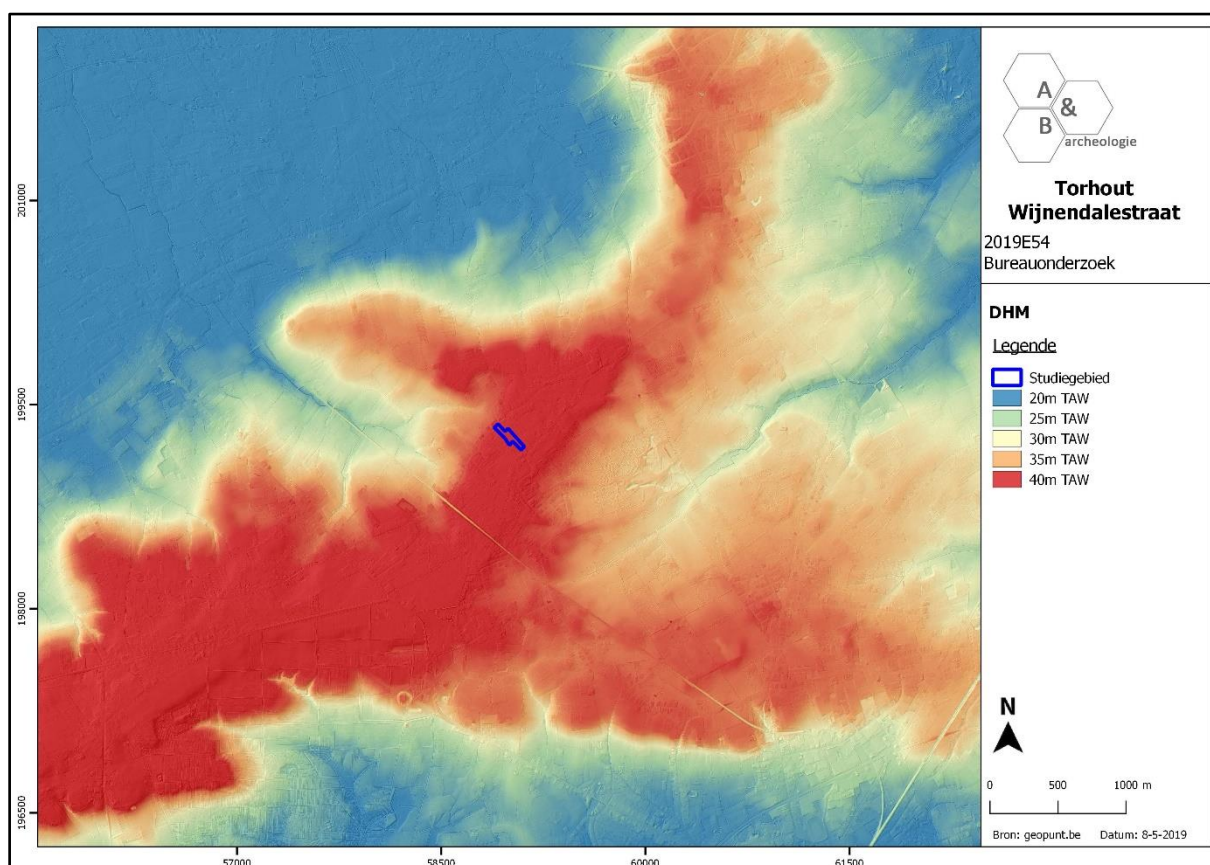
Figuur 5 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

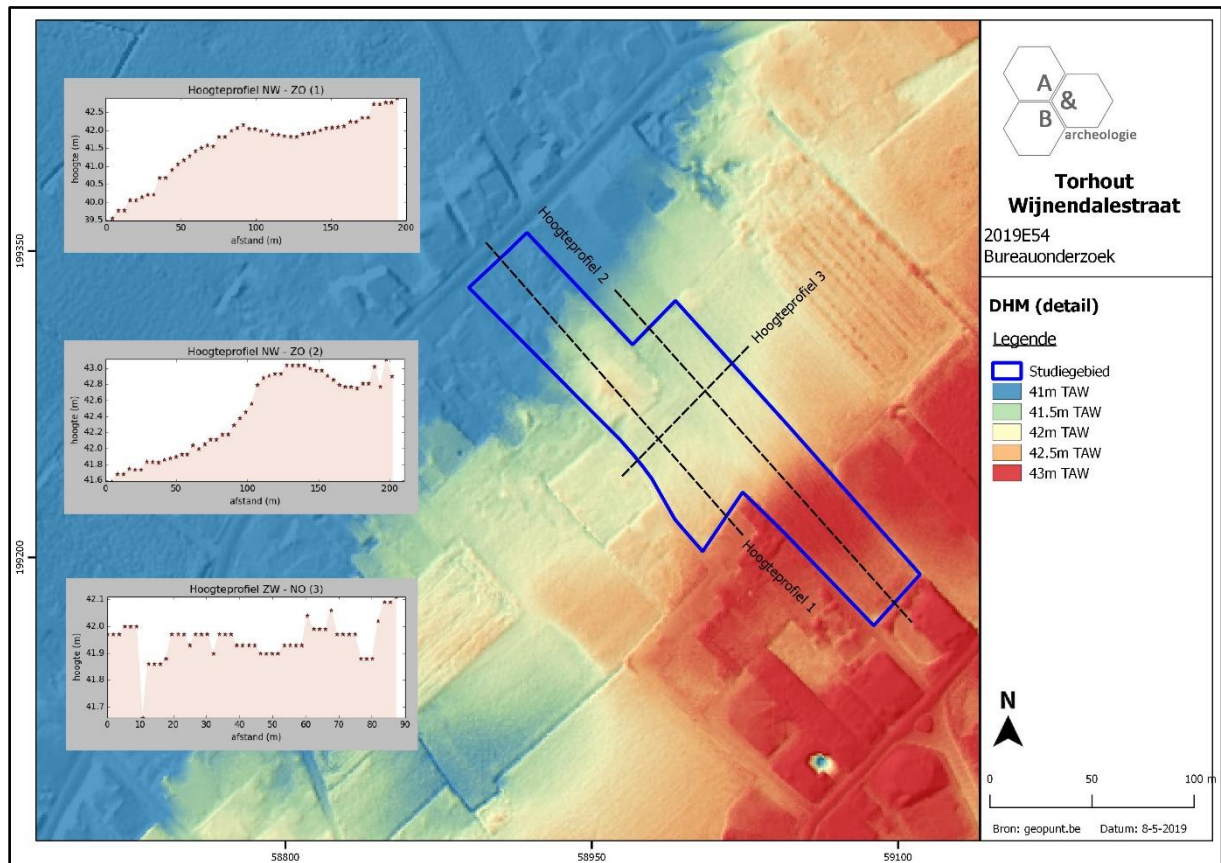
Figuur 6 Zicht op de bodemgebruiksaanalyse met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

2.3.2. Landschappelijke situering

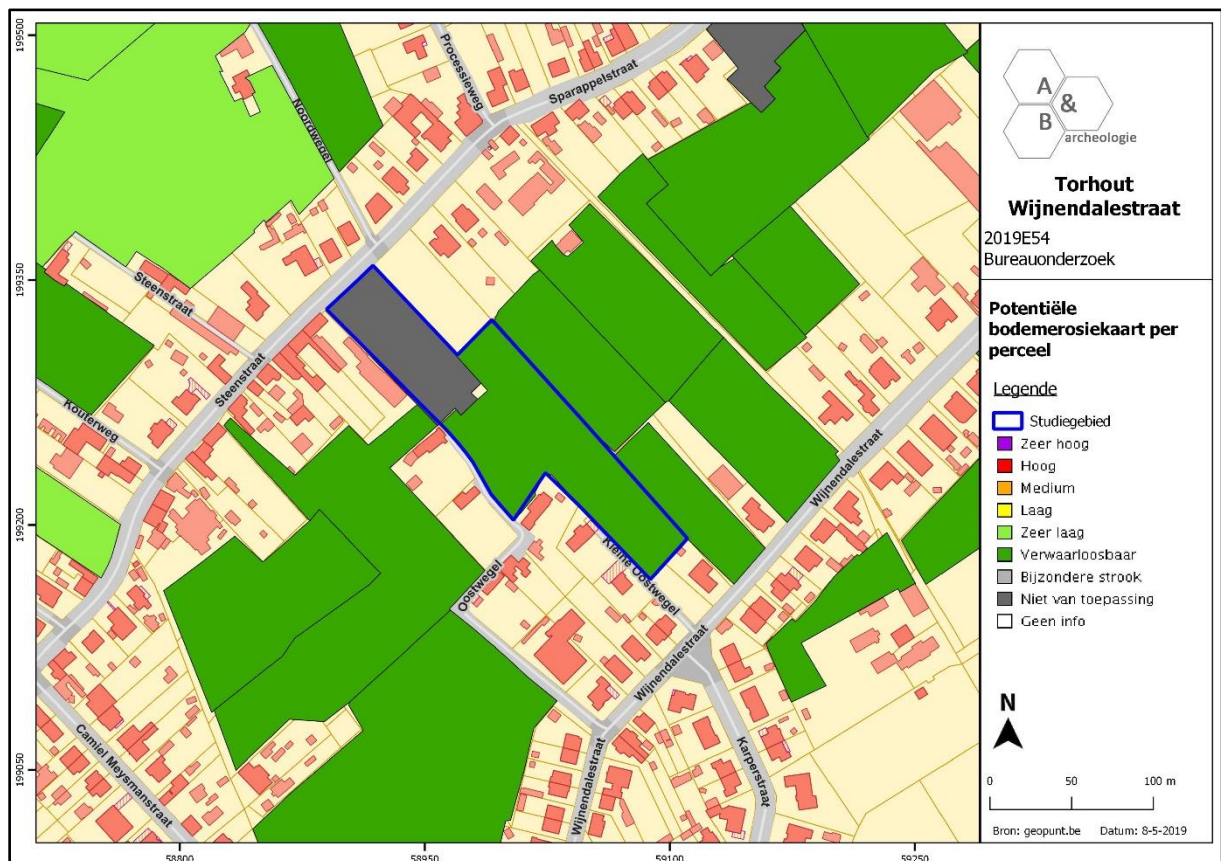
Torhout is gelegen in de Zandstreek buiten de Vlaamse Vallei, in een kleine vallei op de grens tussen de kustvlakte en zandig binnen-Vlaanderen. Het zuiden van de stad is lager gelegen met als laagste punt de depressie van de Handzamevaart (ca. +10m TAW), die in Torhout ontspringt en naar het westen stroomt. Het noordelijke gedeelte is gelegen binnen het West-Vlaamse cuestaland. Het projectgebied bevindt zich op een van de cuesta's, op het plateau van Wijnendale dat een maximale hoogte bereikt op ca. +51m TAW (Ruidenberg) en een gemiddelde hoogte kent tussen +25 en +51m TAW. Het projectgebied zelf ligt op een hoogte van ca. +42m TAW. Op het gedetailleerd hoogtemodel ter hoogte van het projectgebied kan deze cuesta op siteniveau worden onderscheiden. De gronden in het noordwesten kennen algemeen een lagere ligging, terwijl de gronden in het zuidoosten hoger gelegen zijn. Het terrein kent dus ook een relatief sterke, geleidelijke helling van ca. 2,8m van noordwest (ca. +39,9m TAW) naar zuidoost (ca. 42,7m TAW). Op de potentiële bodemerosiekaart wordt de bebouwde zone van het terrein grijs ingekleurd, hetgeen staat voor 'niet van toepassing'. Het overige gedeelte wordt donkergroen gekarteerd, wat wijst op een verwaarloosbare potentiële erosie.

Figuur 7 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).

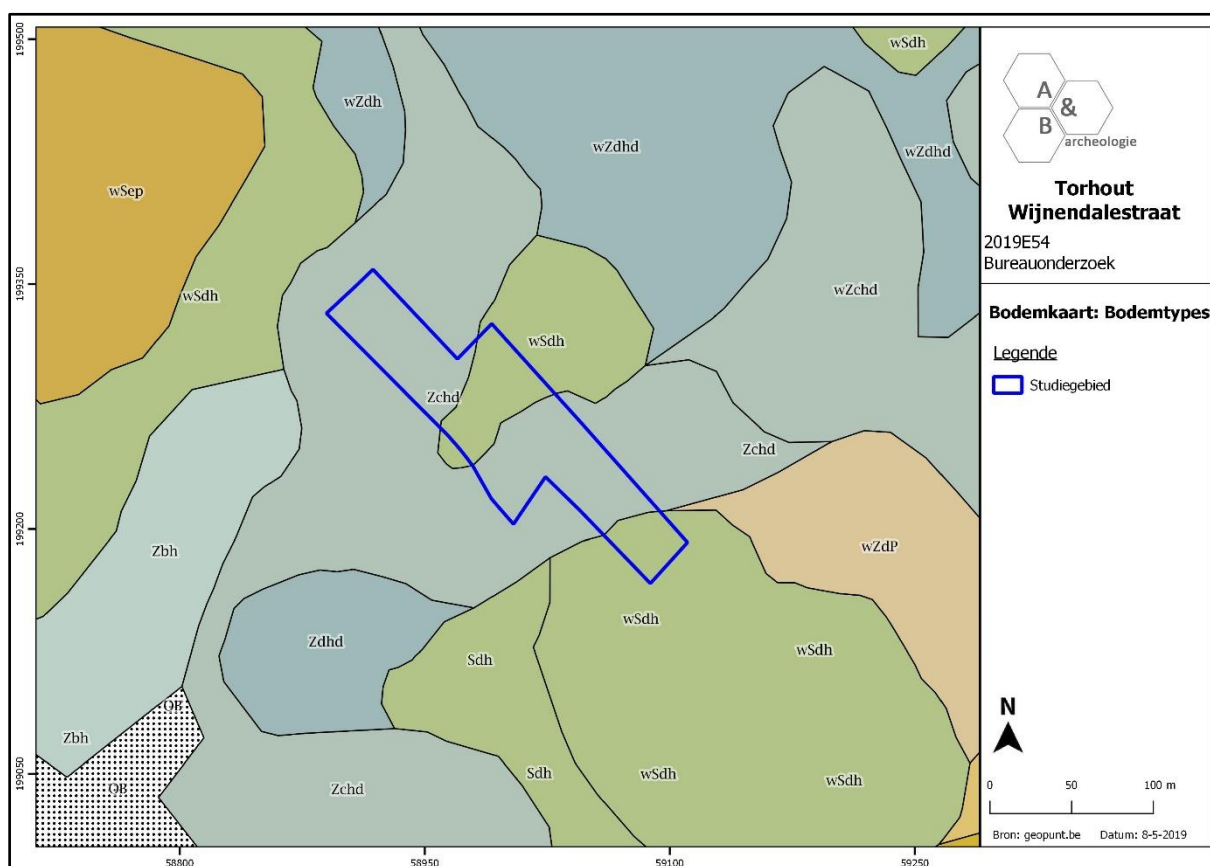

Figuur 9 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

Op de bodemkaart worden twee bodemsoorten gekarteerd ter hoogte van het plangebied. Het grootste deel van het studiegebied wordt ingekleurd als Zchd-bodem. Centraal wordt een zone gekarteerd als wSdh. Ook in de zuidoostelijke punt komt dit bodemtype terug.

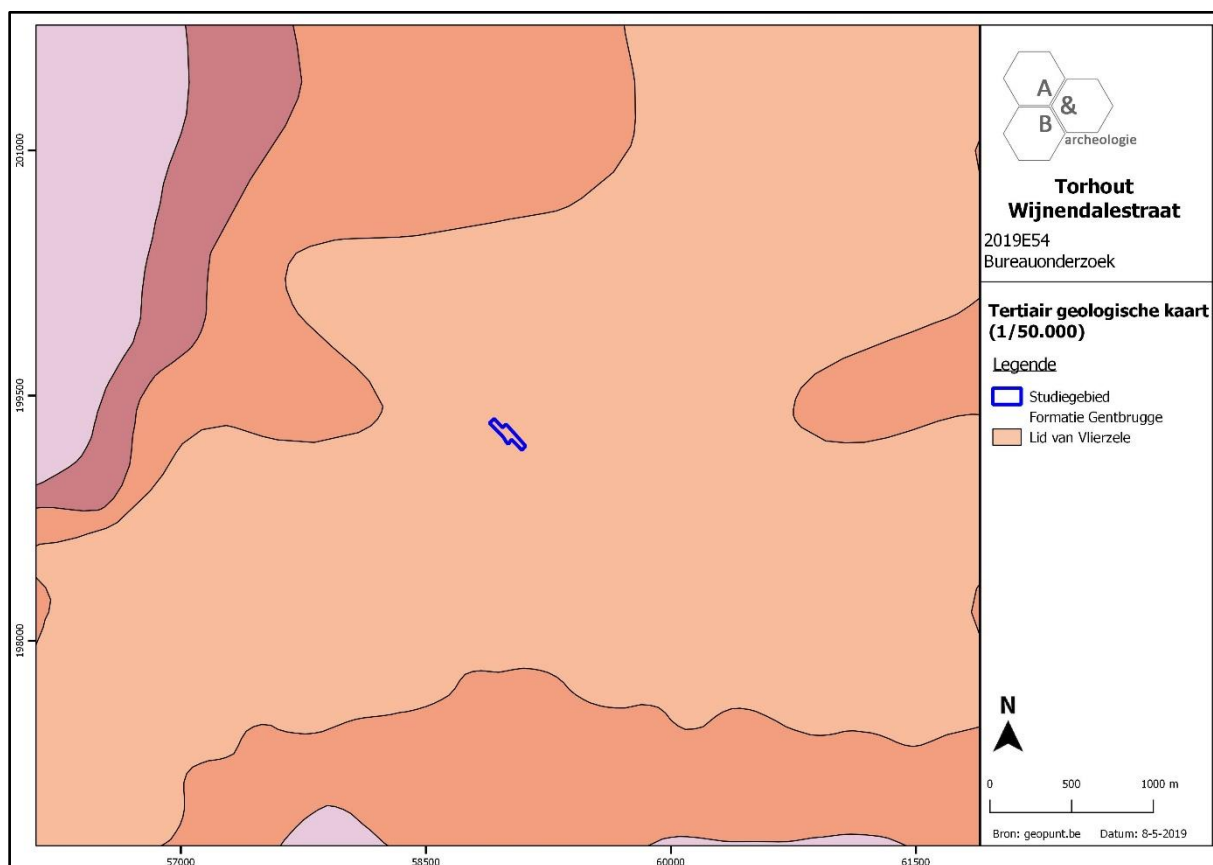
- Zchd: matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont. De moederbodem vertoont in de diepte een groenachtige kleur. De donkergrijze bovengrond is goed humeus en 30 tot 60cm dik. De podzol B is 20 tot 30cm dik en is verbrokken in harde concreties. Roestverschijnselen treden op vanaf 60 à 90cm. De waterhuishouding is goed in de winter. In de zomer kunnen deze gronden te droog zijn.
- wSdh: matig natte lemige zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont. Klei-zand komt voor op geringe diepte (ondieper dan 75cm). Deze matig natte postpodzol heeft een bouwlaag (Ap) die goed humeus en gehomogeniseerd is. De dikte ervan schommelt tussen 30 en 50cm. Door oplossingsverschijnselen van de podzol B en vooral door het uitdelven en afvoeren van het verharde benedendeel van de podzol B, is deze horizont op veel plaatsen bijna volledig verdwenen. Restverschijnselen zijn soms moeilijk waarneembaar in de podzol B maar beginnen normaal gezien tussen 40 en 60cm diepte. De waterhuishouding is gunstig in de zomer, terwijl de bodem tijdens de winter soms iets te nat is.

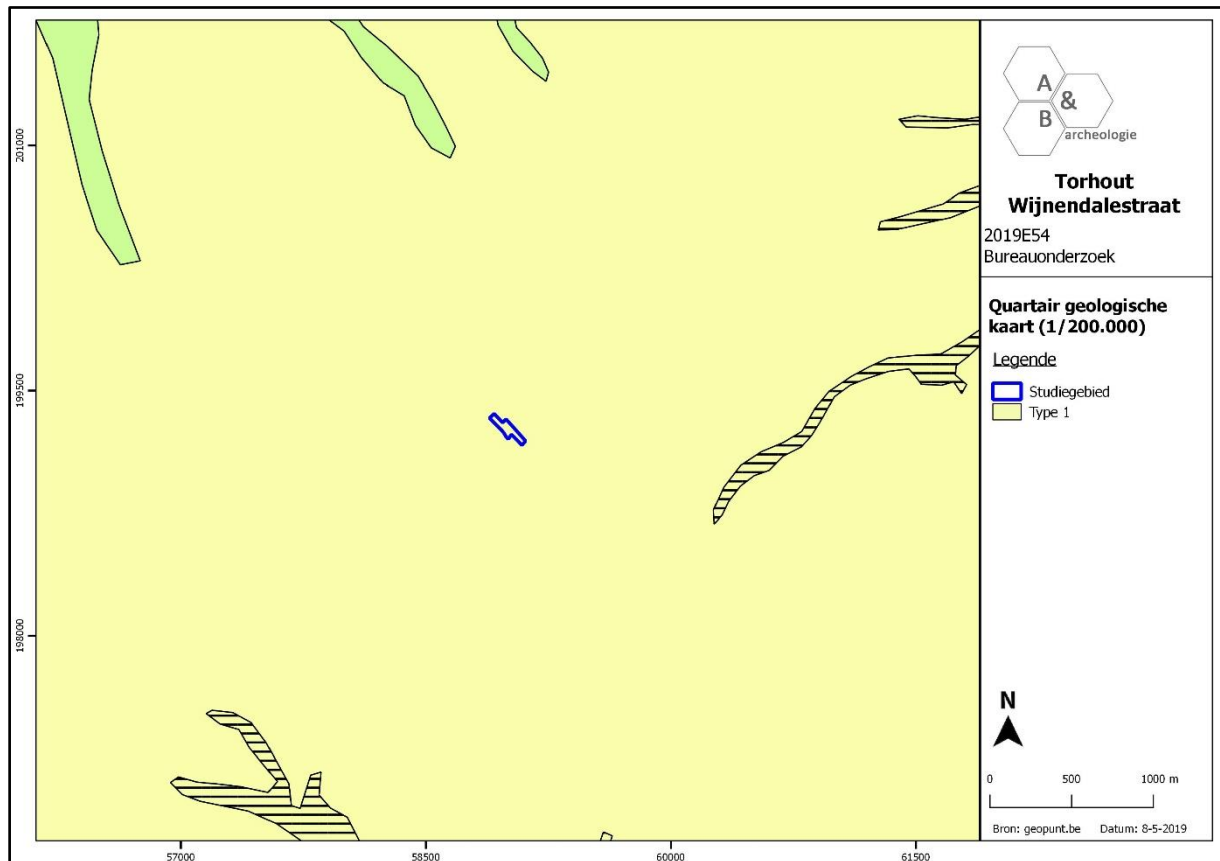
Figuur 10 Zicht op de bodemkaart ter hoogte van het plangebied (bron: DOV).

2.3.4. Geologische situering

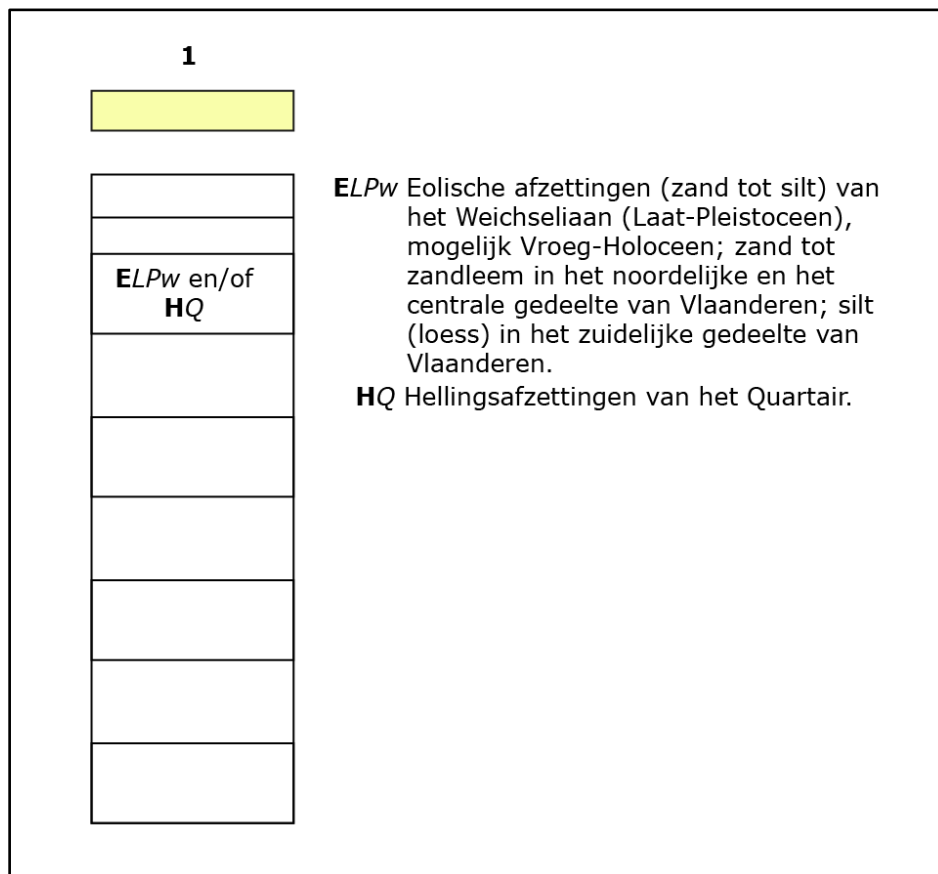
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Gentbrugge, Lid van Vlierzele. Deze geologische eenheid wordt gekenmerkt als een groen tot grijsgroen fijn zand dat soms kleihoudend is en plaatselijk dunne zandsteenbanken vertoont. Het substraat bevat glauconiet en glimmers. De Quartair geologische kaart geeft aan dat het plangebied bestaat uit het type 1 (geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (1)). Er is sprake van eolische afzettingen van zand tot zandleem uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holoceen. Er kunnen eveneens hellingsafzettingen van het Quartair voorkomen. De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 11 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart ter hoogte van het plangebied (bron: geopunt.be).

Figuur 12 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart ter hoogte van het plangebied (bron: geopunt.be).

Figuur 13 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁶

Van de laatmiddeleeuwse stadsomwalling van Torhout is tot op heden nog maar weinig bewaard in de ruimtelijke structuur van de huidige stad. Enkel de Vestingstraat verwijst nog naar de oorspronkelijke stadswallen. Hierdoor is het niet eenvoudig om de historische stadskern af te lijnen. Een bijkomende moeilijkheid is het feit dat de aanwezigheid van 'paelstenen' lijkt te suggereren dat het stedelijke territorium ruimer viel dan de 'stedeveste'. Ook het hospitaal van Torhout, dat dateert uit de 13de eeuw, bevond zich buiten de oorspronkelijke stadsmuren.

Over het pre-middeleeuwse Torhout zijn slechts weinig gegevens beschikbaar. Binnen de historische kern zijn geen prehistorische vondsten gekend. Baron Maurice de Maere voerde in de jaren voor de Eerste Wereldoorlog onderzoek rond het kasteel van Wijnendale, waarbij aan de Mouwbeek en op de grens met Aartrijke enkele vondsten uit het paleolithicum, mesolithicum en neolithicum werden gedocumenteerd.

De historische kern van Torhout bevindt zich op of in de nabijheid van het traject van de Romeinse weg van Oudenburg over Aartrijke richting Kortrijk. Opgravingen uit 1941 bij de uitgebrande Sint-Pietersbandenkerk brachten sporen aan het licht van wat toen geïnterpreteerd werd als een Karolingisch kerkgebouw. Bij opgravingen in 1990 aan de voorzijde van deze kerk werd echter vastgesteld dat de 'Karolingische centraalbouw' voornamelijk Romeins (afbraak?)materiaal bevatte. De functie van het Romeinse gebouw blijft tot op heden onduidelijk. In 2010 werden ten zuiden van de Sint-Pietersbandenkerk eveneens bewoningssporen uit de 2de-3de eeuw aangetroffen.

Torhout was de hoofdplaats van de Frankische pagus, die later werd opgeslokt door de pagus van de Vlaamse graaf, bestuurd vanuit Brugge. Het behoorde tot het Ambacht Wijnendale, als onderdeel van het Brugse Vrije. De oudste vermelding van Torhout gaat terug tot de 9de eeuw. In deze periode wordt 'Turholt' vermeld in de *Via Bavonis*. De naam zou dennenbos betekenen. De tekst geeft aan dat Torhout al een klooster bezat voor 654. Waar dit klooster en een eventuele andere vroegmiddeleeuwse aanwezigheid moet worden gesitueerd, is onbekend. Kort na 860 wordt het klooster door de Franse koning aan Boudewijn, die later ook het graafschap Vlaanderen ontvangt, geschonken. Sommige auteurs beweren dat er eveneens een burcht aanwezig was in de 9de eeuw ten noorden van de kerk. Archeologische of historische aanwijzingen hiervoor ontbreken echter.

Pas vanaf de 11de eeuw zijn nieuwe gegevens voorhanden. Zowel de romaanse Sint-Pietersbandenkerk als het Sint-Pieterskapittel dateren uit deze periode. Sporen uit de 11de eeuw werden eveneens rond de kerk vastgesteld tijdens archeologisch onderzoek. In de 11de eeuw wordt daarnaast voor het eerst een jaarmarkt vermeld in Torhout, die één van de belangrijkste Vlaamse jaarmarkten zou worden. Deze jaarmarkt werd beschermd door de burcht van Wijnendale, die gebouwd werd door de Vlaamse graven. De bloei van Torhout was echter van korte duur, gezien de toenemende maritieme handel. Vanaf het derde kwart van de 13de eeuw ging het nationaal en internationaal economisch belang van Torhout dan ook grotendeels verloren.

⁶ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Torhout>; <https://nl.wikipedia.org/wiki/Wijnendale><https://nl.wikipedia.org/wiki/Wijnendale>; Agentschap Onroerend Erfgoed, 2019. *Historische stadskern van Torhout* (online), geraadpleegd op 5 juni 2019 op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140014>; https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_bij_Wijnendale

In 1183 eeuw ontvangt Torhout stadsrechten van Filips van de Elzas. In deze periode werd ook het eerste 'stedehuys' opgericht op de markt. In de 16de eeuw werd de stad louter door een walgracht omgeven. De markt bevond zich tussen de huidige Zuidstraat, de Bassinstraat, de Boeiaardsystraat en de Hofstraat. Op het plein was in de 16de eeuw een lakenhal, een belfort, een muntslagerij en een weegplaats aanwezig. Het hospitaal bevond zich ten noorden van de omgrachting en werd vermoedelijk in het tweede kwart van de 13de eeuw gesticht.

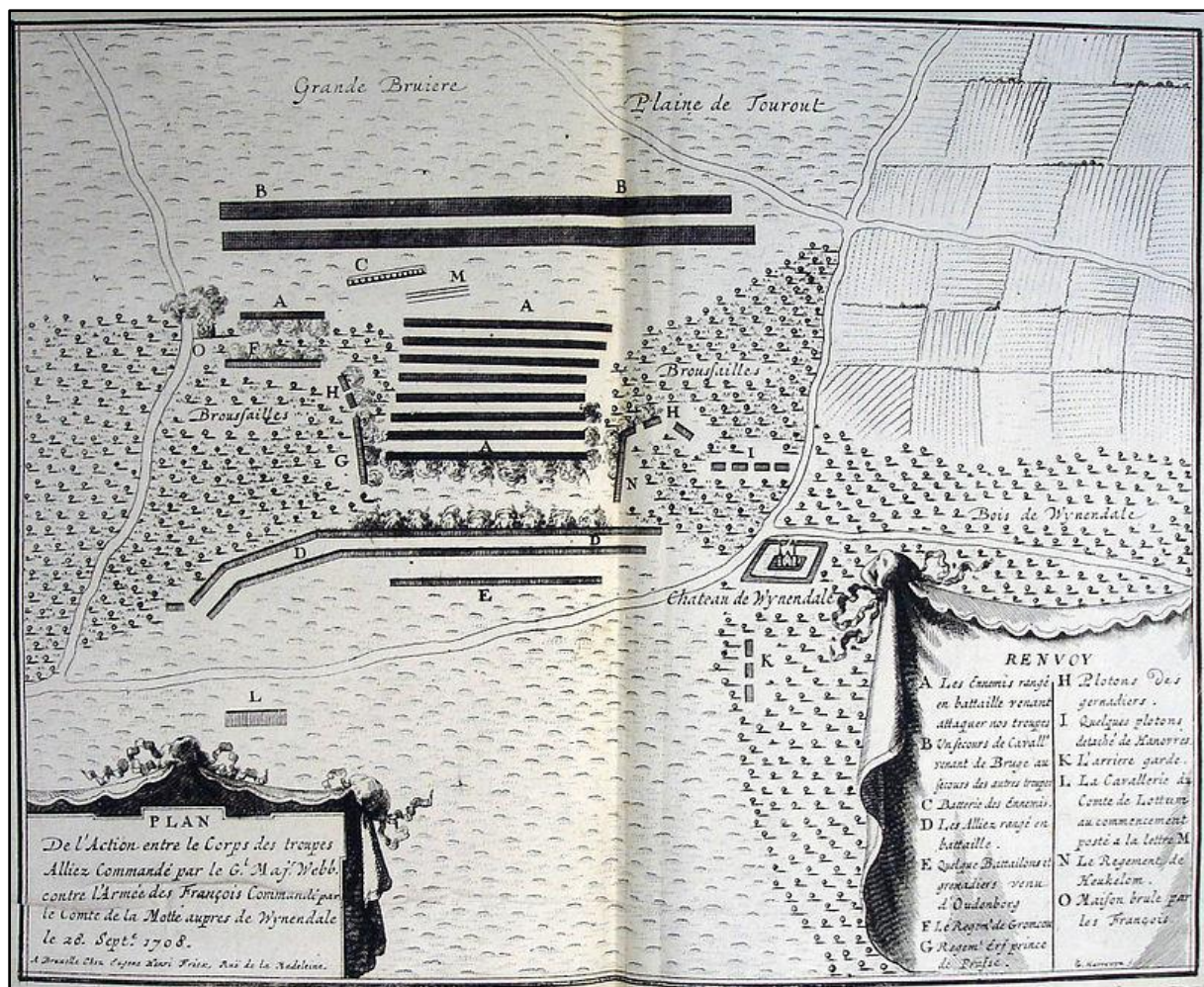
Na 1600 werd een deel van het marktplaats verkaveld. Er werd onder andere een brouwerij gebouwd. Het pottenbakkersambacht is in Torhout vanaf de 17de en 18de eeuw gedocumenteerd. Aanvankelijk waren de pottenbakkers gevestigd op de hoek van de Hofstraat en de markt, later verplaatsten ze zich naar de hoek van de Zuidstraat en de Wollestraat. Het bestaande klooster wordt in 1661 heropgericht, gerestaureerd en verder uitgebreid gedurende de 17de en 18de eeuw.

In de 18de eeuw onderging Torhout een aantal belangrijke wijzigingen. Vooral de groei van een aantal kleinere ambachtelijk-industriële vestigingen, de aanleg van steenwegen en de bevolkingsgroei waren belangrijk. Het centraal op het marktplaats gelegen stadhuis is omgeven door gebouwen waardoor de binnenstad een gesloten beeld heeft. Dit gesloten beeld werd in de tweede helft van de 20ste eeuw opengemaakt waarbij het stadhuis en de Sint-Pietersbandenkerk vrij kwamen te staan.

Het projectgebied bevindt zich binnen het gehucht Wijnendale, ten noordwesten van de stad Torhout. Wijnendale was tot de jaren 1970 deel van Ichtegem, waarna het bij Torhout werd gevoegd. De parochie bestaat sinds 1912 en werd genoemd naar Sint-Jozef en Karel de Goede.

Op 28 september 1708 werd een veldslag uitgevochten in het kader van de Spaanse Successieoorlog op het grondgebied van Wijnendale, in de schaduw van het kasteel van Wijnendale op ca. 2km ten zuidwesten van het plangebied. Na de slag bij Oudenaarde op 11 juli 1708 werden de Franse troepen teruggedreven en werd hun eigen stad Rijsel belegerd door de geallieerden. Om het beleg te kunnen aanhouden moest een bevoorrading van munitie, materiaal en voedsel gebeuren via het koninkrijk Engeland. John Churchill, hertog van Malborough die het bevel voert over de geallieerde legers, beveelt daarom een konvooi uit de havenstad Oostende te laten overkomen. Hierbij moeten enkele honderden tot duizenden wagens, begeleid door enkele duizenden soldaten, te voet en te paard, een tocht maken door Vlaanderen onder leiding van generaal-majoor Webb. Graaf de la Motte, die met een Frans garnizoen gelegerd is in Brugge, krijgt lucht van de onderneming en trekt met zijn manschappen naar Wijnendale om het konvooi te onderscheppen. Generaal Webb voorziet deze confrontatie en stelt een strijdplan op om zijn numerieke zwakte te compenseren. Het beboste landschap rond Wijnendale biedt hiervoor de ideale omstandigheden. Hij posteert zijn troepen in twee lange linies die een open plek afsluiten die begroeid is met heide en aan twee zijdes wordt geflankeerd door bossen en struikgewas. De troepen worden zodanig opgesteld dat de Fransen verhinderd worden de linies vanuit de bossen te omsingelen. Later wordt een derde linie toegevoegd van twee bataljons infanteristen en zeshonderd grenadiers uit het nabijgelegen Oudenburg. Achter de linies kan intussen langzaam het konvooi richting Rijsel verdergaan. Op de dag van de veldslag worden aldus twee militaire fronten gevormd. Aan de ene kant staan de Franse en Spaanse troepen onder leiding van graaf la Motte en aan de andere kant de Engelse, Habsburgse en Nederlandse troepen onder generaal Webb. De strategie van Webb waarbij de landschappelijke factoren gunstig worden uitgespeeld, zorgt ervoor dat de overwinning wordt binnengehaald en dat de bevoorrading van de troepen te Rijsel is gewaarborgd. Drie weken later, op 22 oktober 1708, valt de stad. De strijd

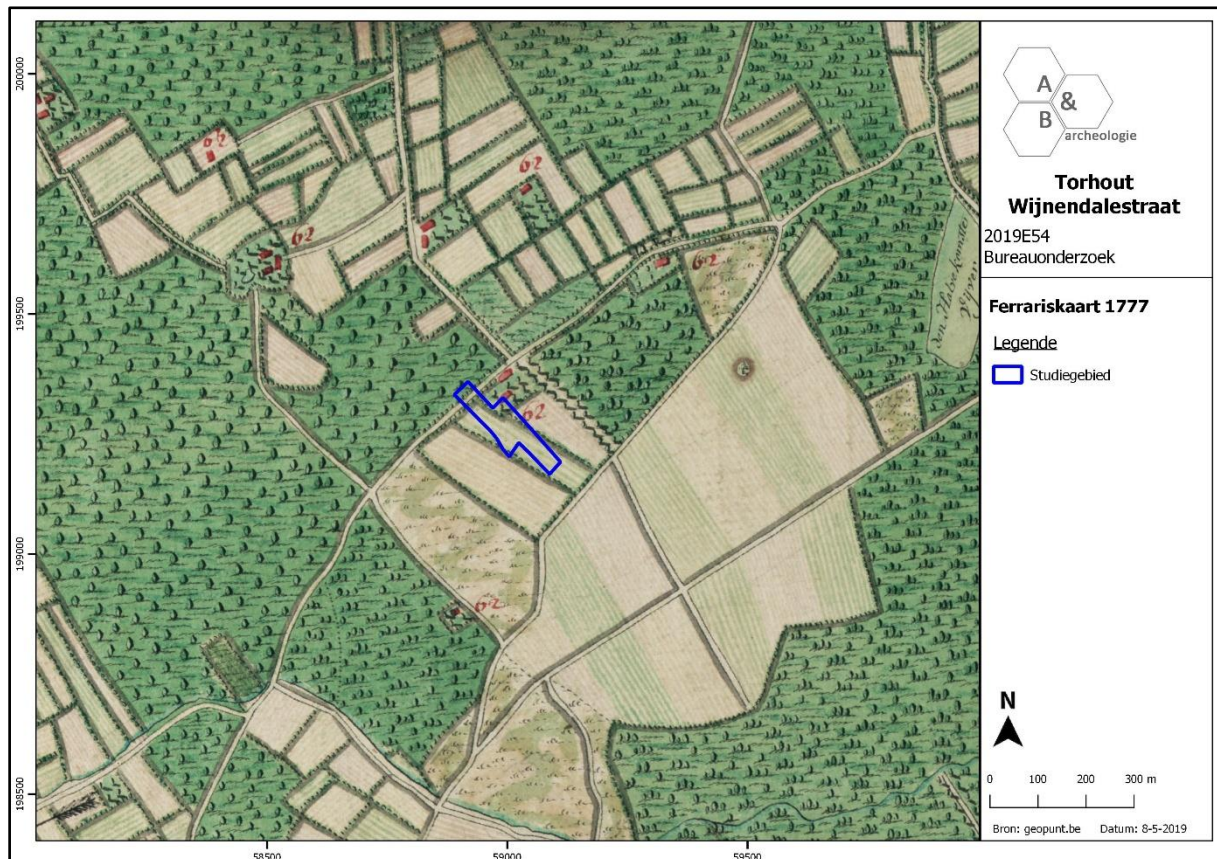
bij Wijnendale is verantwoordelijk voor 3000 tot 4000 gesneuvelden aan Franse en Spaanse zijde, terwijl er bij de geallieerden 900 doden of gewonden worden gerapporteerd. Het kasteel van Wijnendale loopt zelf weinig schade op.

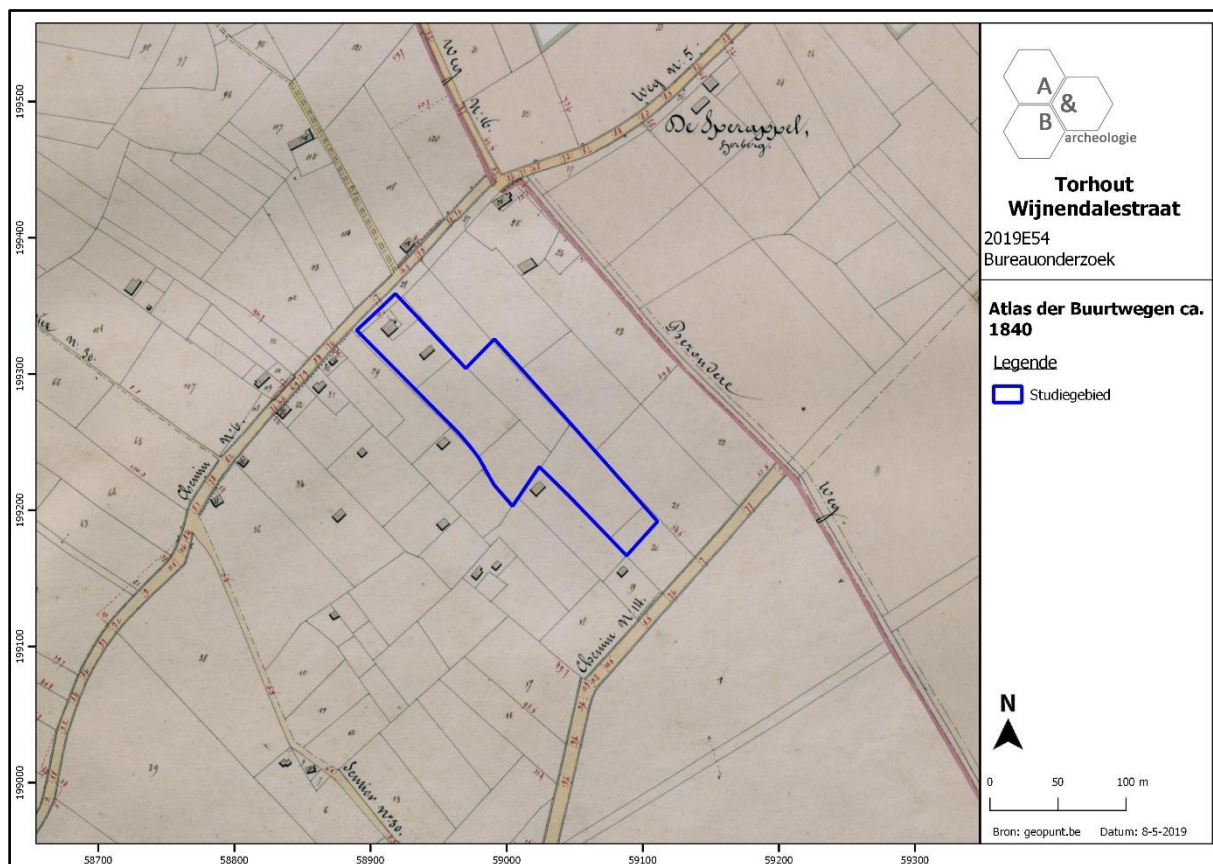
Figuur 14 De Slag bij Wijnendale op een prent van Jacobus Harrewijn (1711) (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_bij_Wijnendale#/media/File:Strijdplan_Wijnendale.jpg). Het is niet mogelijk het plangebied hierop te situeren.

Concrete informatie over het plangebied kan worden afgeleid uit cartografische bronnen. De vroegste relevante kaart die geraadpleegd kan worden voor het projectgebied betreft de Ferrariskaart uit 1777. Op deze kaart kan de Steenstraat reeds worden onderscheiden ten noorden van het plangebied. Ook de Wijnendalestraat is reeds aanwezig. Bebouwing wordt in de omgeving van het plangebied slechts in geringe mate aangetroffen. Ten noordoosten van het studiegebied bevindt zich een omheind domein met twee gebouwen. Het plangebied zelf sluit aan bij de Steenstraat en bevindt zich binnen landbouwgebied. In de omgeving wordt een groot aantal velden, heideland en bosgrond gekarteerd. Op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) wordt binnen de grenzen bebouwing aangegeven. Het gaat om twee noord-oost-zuidwest georiënteerde gebouwtjes in het noordwestelijke deel van het terrein, langs de Steenstraat. Het overige gedeelte is onbebouwd. In de directe omgeving zijn nu ook reeds meer gebouwen aanwezig. De Wijnendalestraat wordt aangegeven als 'Chemin n° 14', de Steenstraat als 'Chemin n° 6'. De kaarten van Popp (1842-1879) en

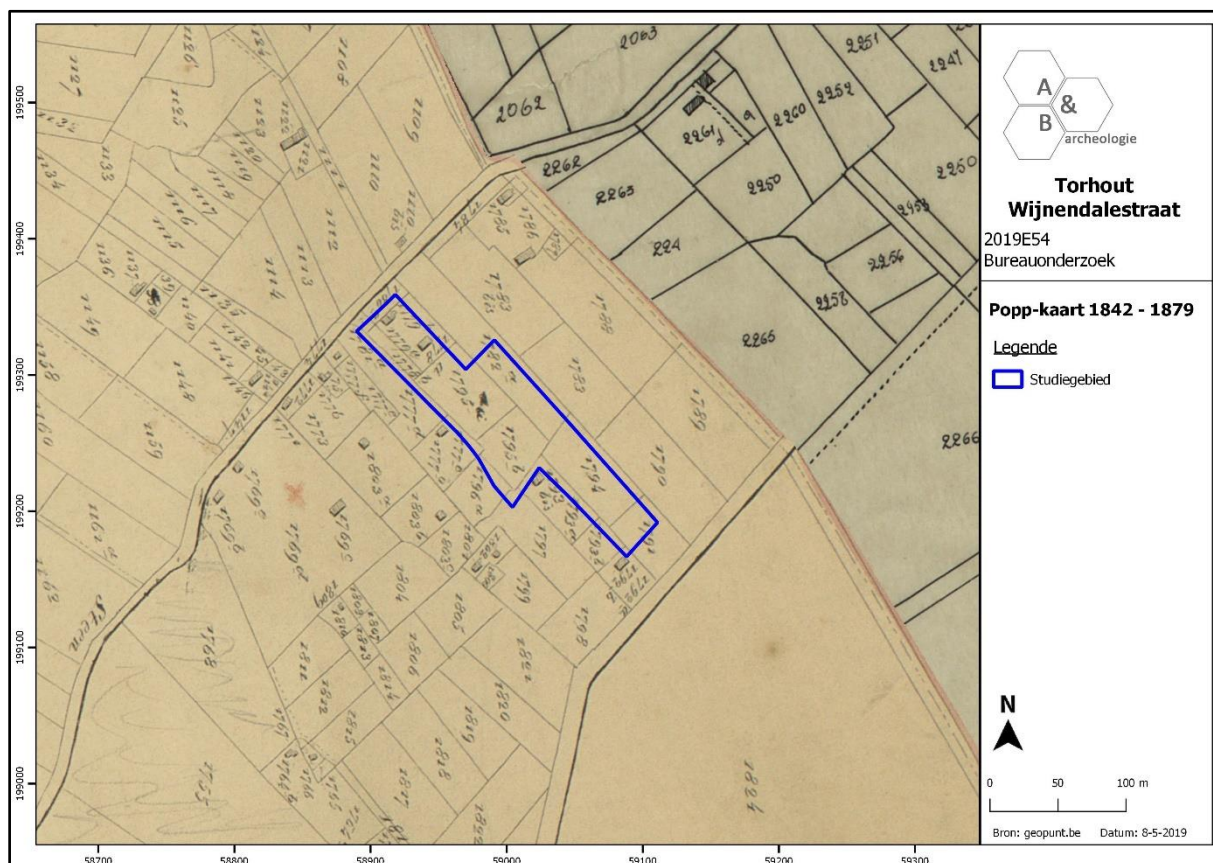
Vandermaelen (1846-1854) tonen een zeer gelijkaardige situatie. Op de topografische kaart van 1861 wordt een gebouw gesitueerd in het zuidwesten van het terrein, buiten de zone die op heden bebouwd is. Dit gebouw is nog te zien op de topografische kaart van 1947. Mogelijk gaat het om het gebouw dat op de eerdere historische kaarten meer naar het zuidoosten gesitueerd is en net buiten het projectgebied valt. Op de luchtfoto uit 1971 valt een uitbreiding van de bebouwde zone in het noordwesten van het projectgebied op te merken. De rest van het terrein is in gebruik als akker of weide. Deze tendens zet zich verder in de komende decennia. Er worden daarbij gebouwen toegevoegd in de noordwestelijke zone, terwijl het overige gedeelte van het plangebied in gebruik blijft als landbouwgrond.

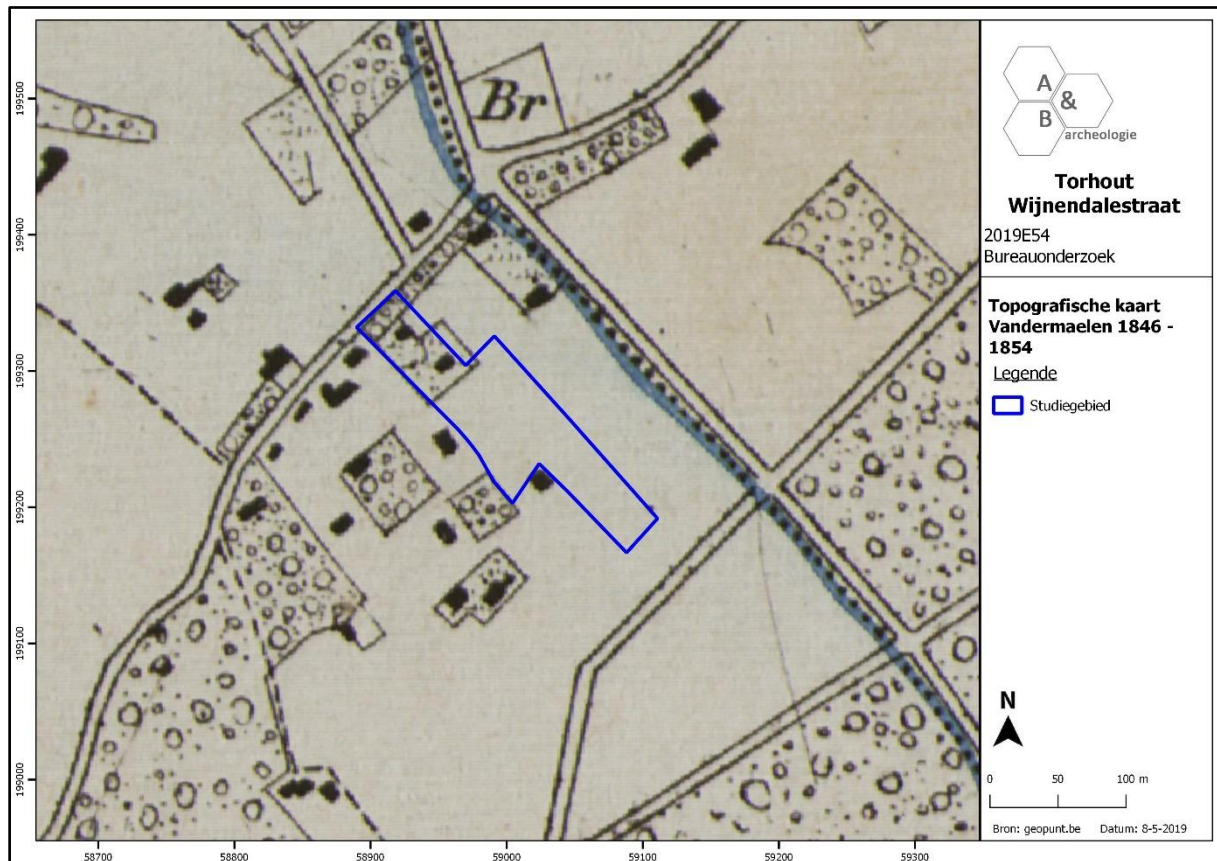
Figuur 15 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

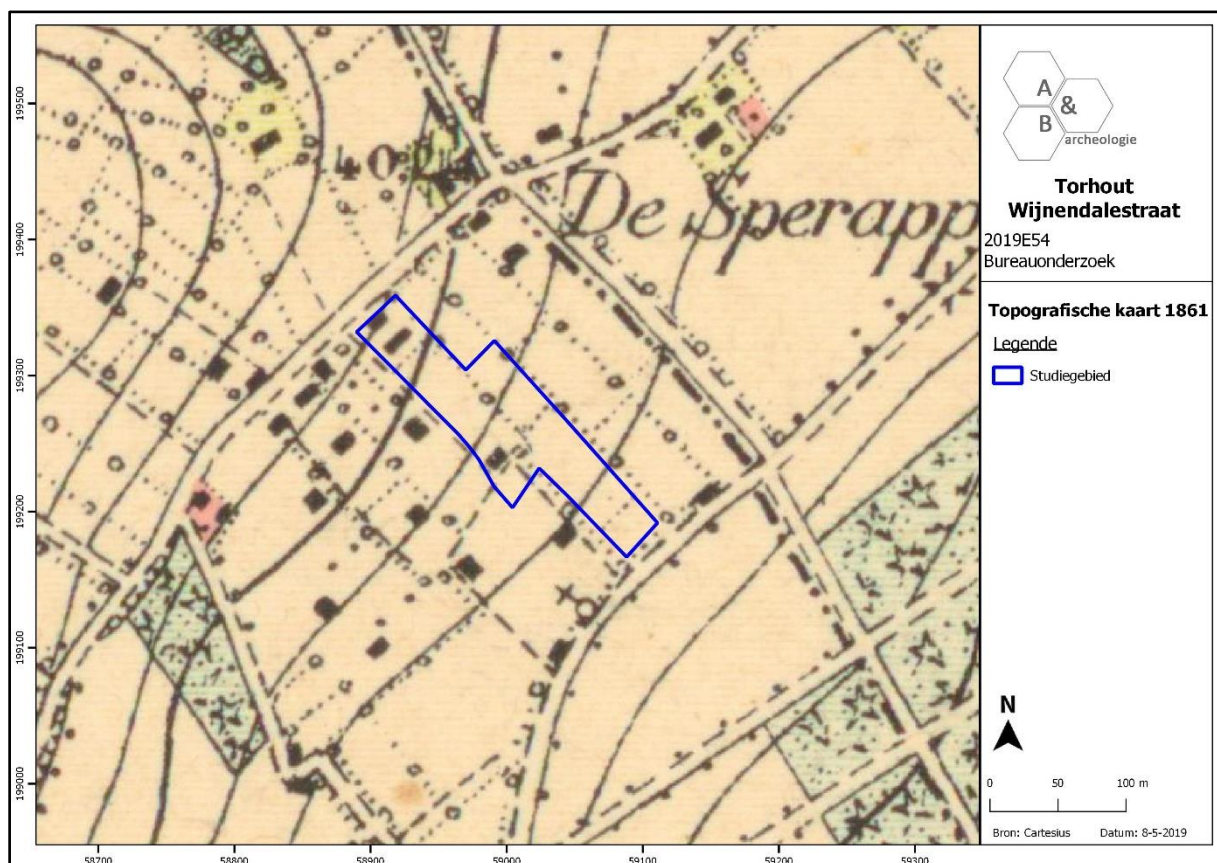
Figuur 16 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

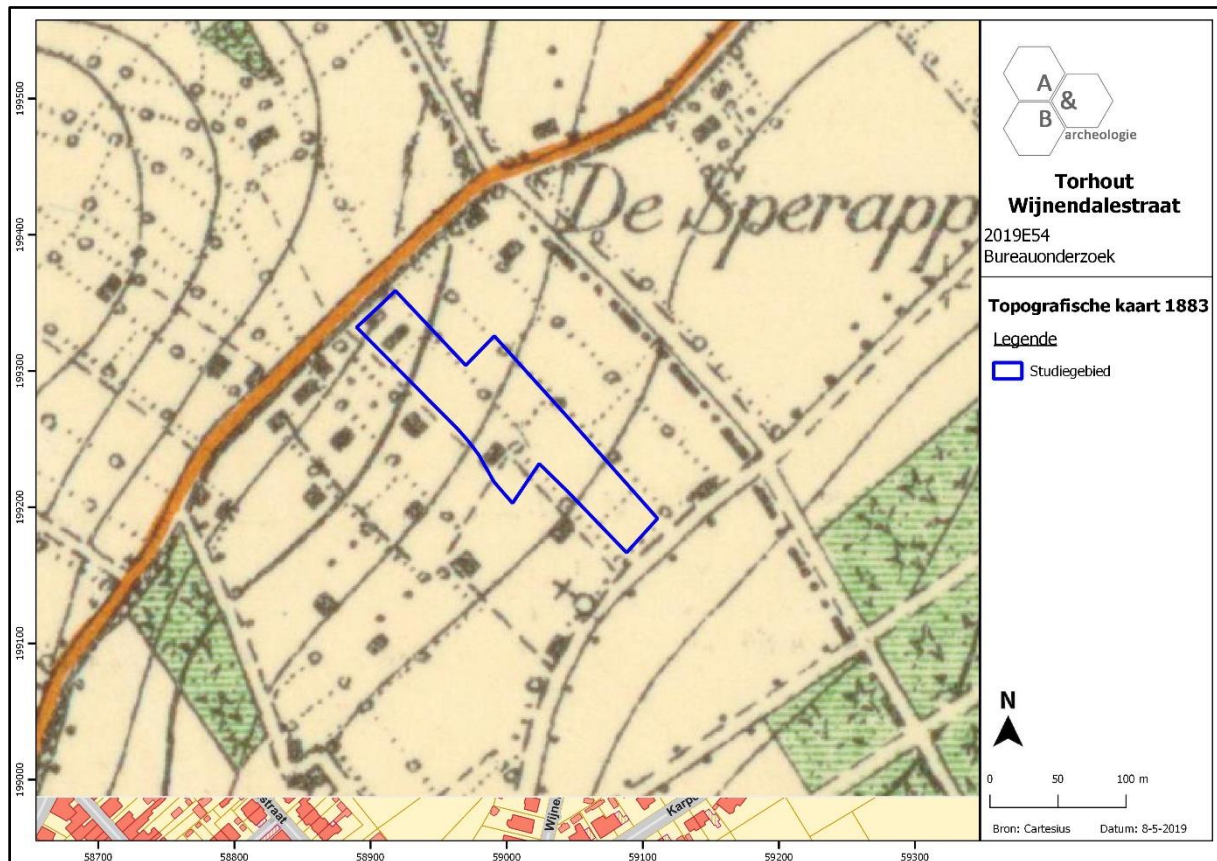
Figuur 17 Uitsnede uit de Poppkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: geopunt.be).

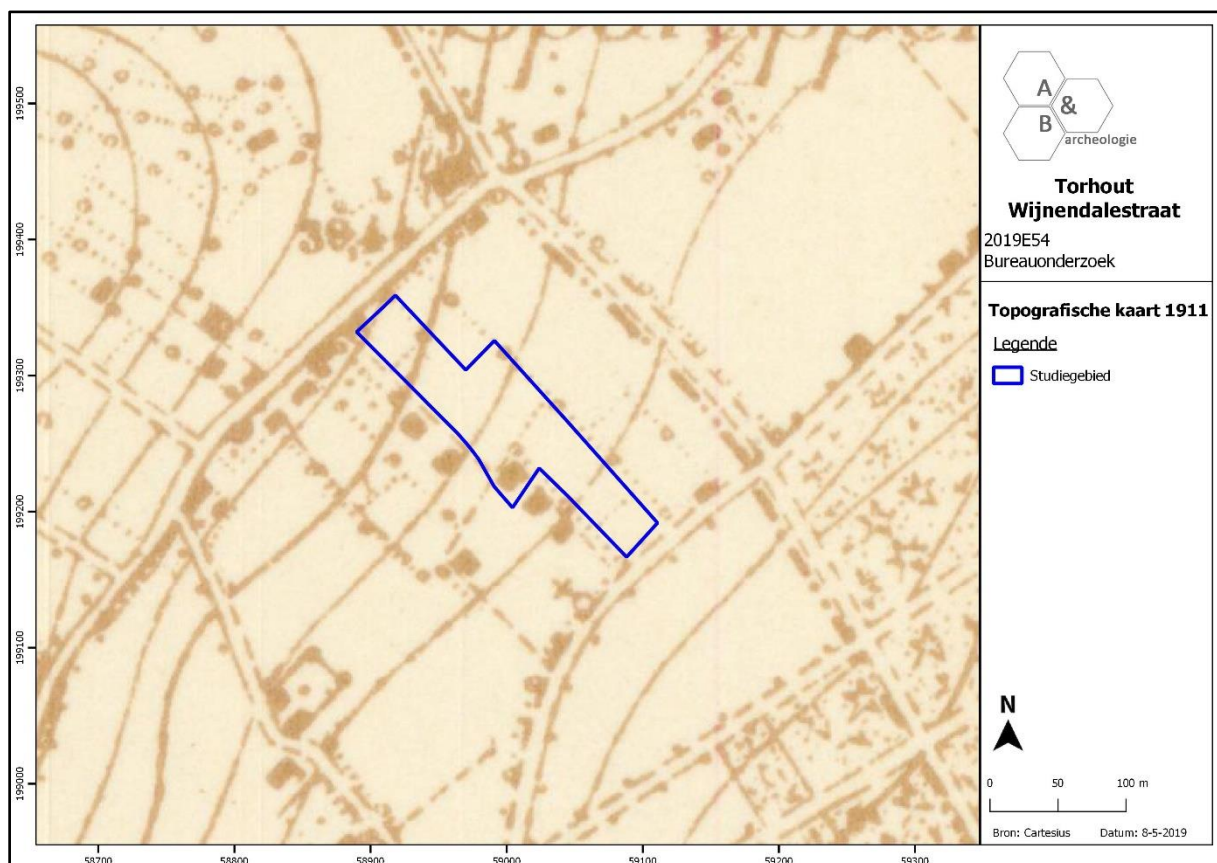
Figuur 18 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

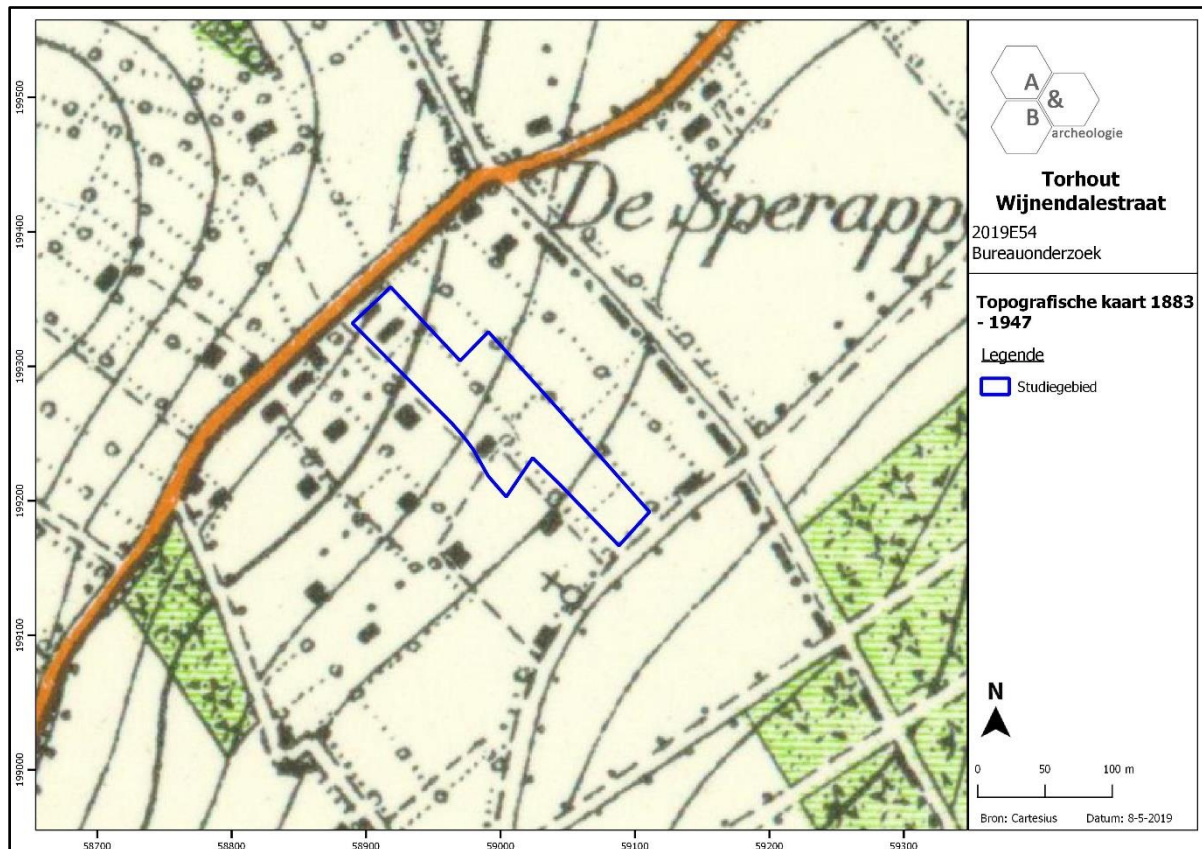
Figuur 19 Uitsnede uit de topografische kaart van 1861 met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).

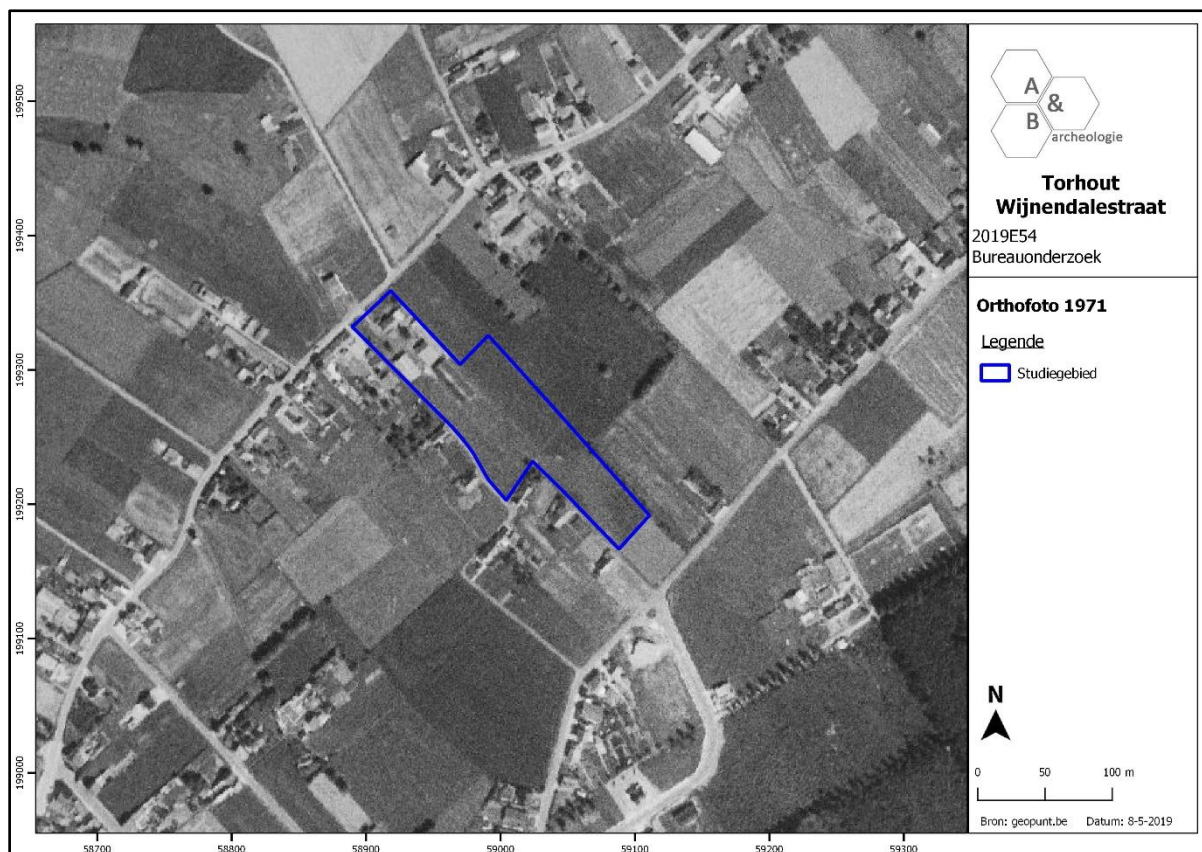
Figuur 20 Uitsnede uit de topografische kaart van 1883 met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).

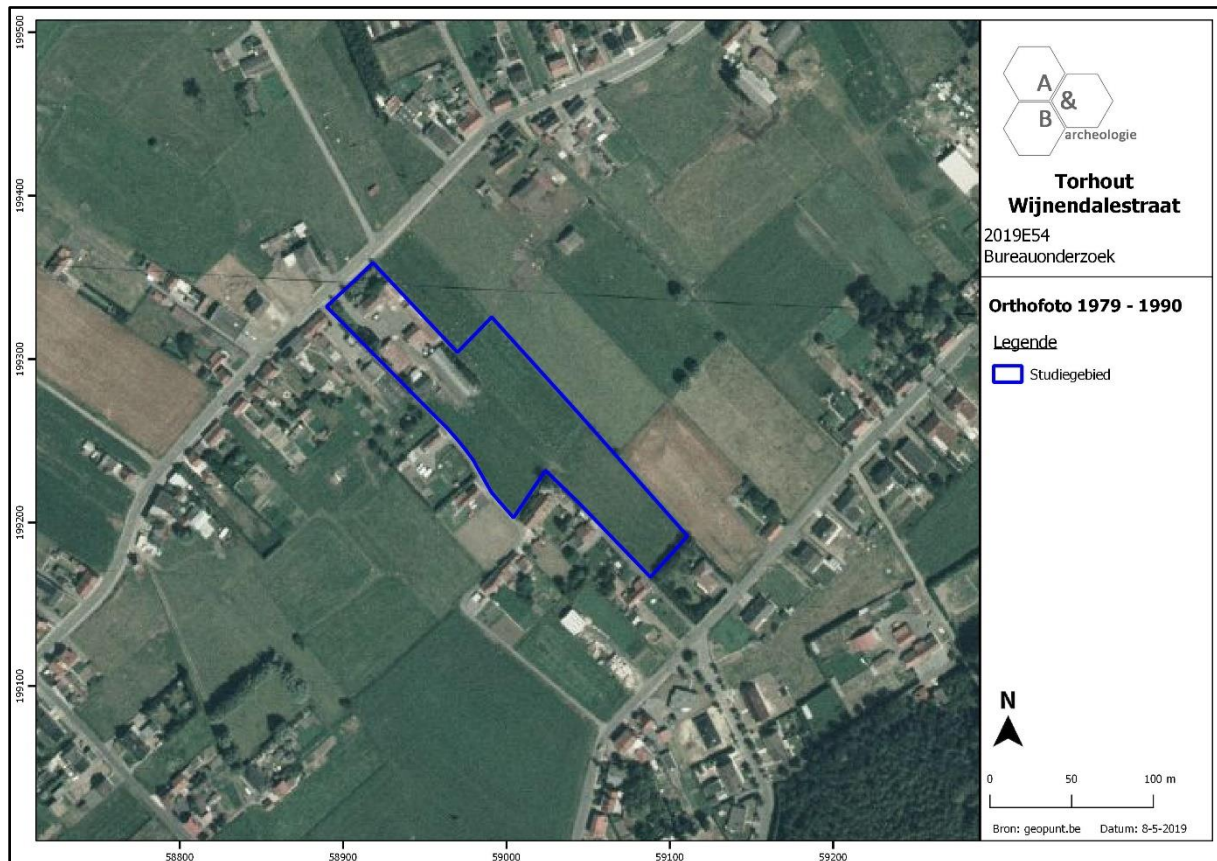
Figuur 21 Uitsnede uit de topografische kaart van 1911 met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).

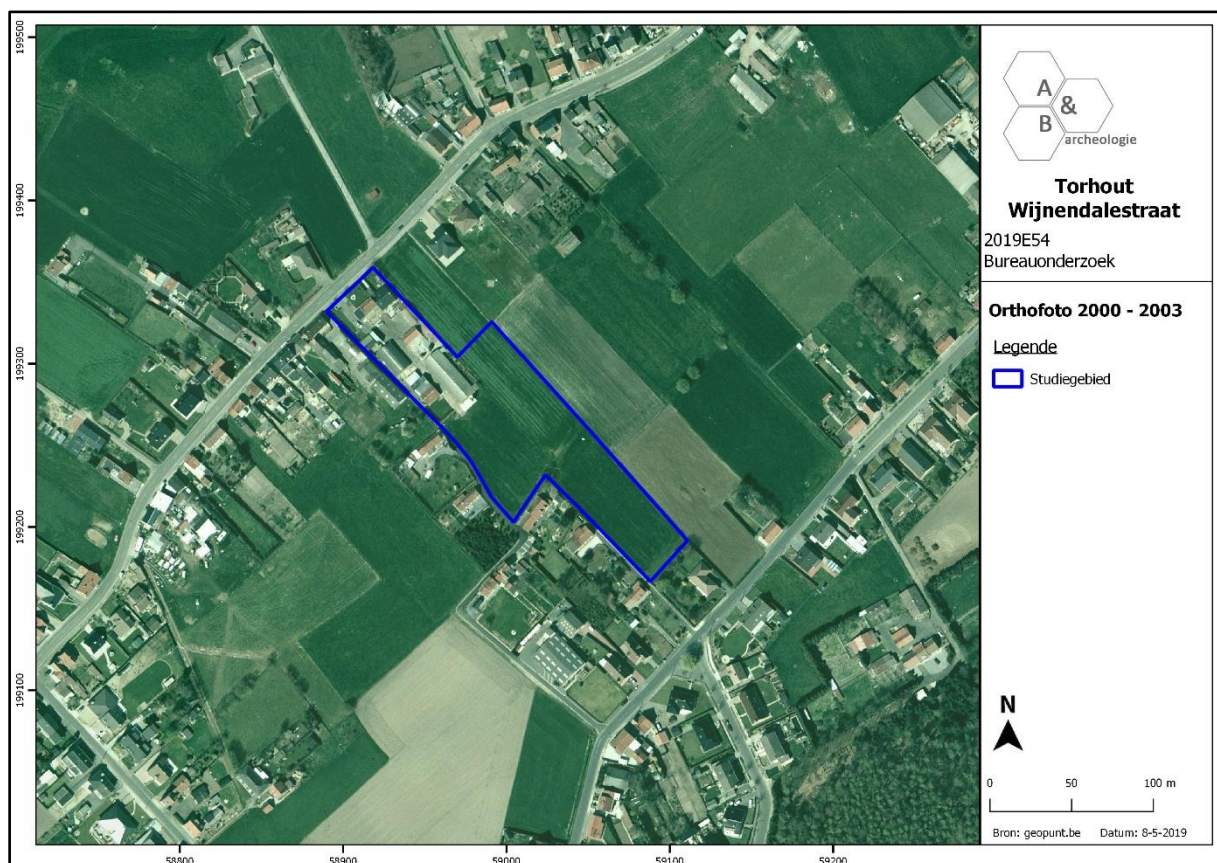
Figuur 22 Uitsnede van de topografische kaart van 1883-1947 met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI)

Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

Op de Centrale Archeologische Inventaris wordt het plangebied gesitueerd ter hoogte van een groot groen gekleurd vlak (CAI ID 158405; zie figuur hieronder), dit betreft de afbakening van het strijdveld van de Slag van Wijnendale uit 1708. De zone werd afgebakend op basis van een combinatie van de beschrijving van het slagveld in de literatuur met de kaart van Ferraris. Zo zou de slag hebben plaatsgevonden in een open ruimte in het bos van Wijnendale. Zulke plek kan worden teruggevonden op de kaart van Ferraris. Deze zone werd op de huidige toestand geprojecteerd als vermoedelijke locatie van de slag bij Wijnendale.

In de omgeving worden daarnaast nog enkele andere sites aangeduid:

Datering onbepaald

Via luchtfotografische prospectie werden reeds verschillende structuren onderscheiden in de omgeving van het plangebied. Een eerste concentratie bevindt zich op ca. 2km ten noordwesten van het projectgebied. Hier werden verschillende circulaire structuren herkend die overeenkomen met grafheuvels met onbekende datering (CAI ID 154691, 154695, 154696, 154701, 154702, etc.).

Ook ten noorden en oosten werden via luchtfotografie verschillende structuren herkend. Zo bevinden zich ten noorden van het projectgebied een enkelvoudige circulaire structuur (CAI ID 154689) en een dubbele circulaire structuur (CAI ID 154690). Het gaat om twee grafheuvels van onbekende datering. Verder naar het noorden werden grachten, greppels, een kuilenconcentratie en een ovaalvormig spoor herkend (CAI ID 157927). Meer noordelijk werd een concentratie cirkelvormige sporen geregistreerd vanuit de lucht (CAI ID 154641, 154642, 154643, 154645, 154646, 154660). Ook ten oosten van het projectgebied werden op ca. 500m van het plangebied twee grafheuvels herkend, beide worden gevormd door een dubbele circulaire structuur (CAI ID 154662 en 154663). Verder naar het oosten bevindt zich eveneens een circulaire grafheuvel (CAI ID 154667).

Metaaltijden

Via luchtfotografie konden ook enkele ruimere zones ten noorden van het plangebied worden afgebakend als sites uit de metaaltijden.

Binnen de afbakening van CAI locatie 157925 werden verschillende structuren uit de bronstijd herkend. Het gaat om 6 grafheuvels (CAI 154641, 154642, 154643, 154645, 154645, 154660), een mogelijk langbed, een moeilijk te interpreteren spoor dat mogelijk eveneens overeenkomt met een grafheuvel en om verschillende lineaire sporen die op twee van de grafcirkels lijken aan te sluiten. Verder werd nog een opduiking vastgesteld die mogelijk een restant is van een grafcirkel zonder gracht en dateert in de metaaltijden. Ook werden twee cirkelvormig enclosures herkend waarvan één vermoedelijk geïnterpreteerd kan worden als een klein grafmonument uit de metaaltijden. Daarnaast werd ook een rechthoekig enclosure vastgesteld. Een vierkant enclosure kon eveneens worden onderscheiden. Deze structuur kan worden gedateerd in de ijzertijd. Verder werden binnen deze zone nog enkele kuilen uit de lucht herkend, alsook een vermoedelijke waterput, een meervoudig of verplaatst enclosure of sporen van landbouwkundige aard.

Ten westen van deze zone werden via luchtfotografie in de zone CAI ID 157926 eveneens structuren uit de bronstijd herkend. Het gaat om één circulair spoor dat mogelijk als grafheuvel kan worden omschreven. De interpretatie is echter twijfelachtig. Verder bevindt zich binnen deze zone ook een oud wegtracé uit de nieuwe tijd en werden enkele grachten, greppels en een zone met vlekken en kuilen geattesteerd.

Meer naar het oosten werden eveneens verschillende structuren geattesteerd (CAI ID 157928). Het gaat om drie bronstijdgrafheuvels en een cirkelvormig enclosure uit de bronstijd. Daarnaast werd eveneens een mogelijke site met walgracht uit de late middeleeuwen gedocumenteerd, alsook een oud wegtracé, 2 zones met vlekken of kuilen, een concentratie van langwerpige kuilen, een brede gracht en een greppel of gracht. Ter hoogte van deze zone werden eveneens verschillende vondsten gedaan via metaaldetectie. Het gaat om enkele objecten uit de (late) ijzertijd zoals Keltische gouden munten (CAI ID 216975, 217410, 220166) en Keltisch ringgeld (CAI ID 220167, 217226). Uit de Romeinse periode werd een groot aantal Romeinse munten aangetroffen (CAI ID 213070, 213072, 213771, 213179, 216544, 216975, 217222, 217226, 217407, 218572, 218584, 220167, 220169). Daarnaast werd ook een bronzen midden-Romeinse hanger ingezameld (CAI ID 216544), alsook enkele *fibulae* of *fibula*-fragmenten (CAI ID 213179, 217226, 217407, 218572, 220167, 220169), enkele bronsfragmenten (CAI ID 217407, 220169), een midden-Romeins gewichtje (CAI ID 213070), een Romeinse sleutel (CAI ID 213179), een beeldje dat vermoedelijk Fortuna representeert (CAI ID 218584), een bronzen versierd object, mogelijk een mesheft (CAI ID 213072), loodgewichtjes (CAI ID 217408, 220206), een klokje of belletje (CAI ID 217226) en enkele beslagstukjes (CAI ID 217226). Verder werd ook een Merovingische gouden schijffibula aangetroffen (CAI ID 216544). Uit de middeleeuwen werden ook verschillende muntgewichtjes (CAI ID 217408, 217409) overgeleverd. Ook uit de postmiddeleeuwse periode werden vondsten aangetroffen zoals kledinghaakjes (CAI ID 216975), munten (CAI ID 213771, 217222, 217408, 217409, 220206, 220207), muntgewichtjes (CAI ID 220207), musketkogels (CAI ID 217222) en een horlogesleutel (CAI ID 217408). Ook vondsten uit de Eerste Wereldoorlog werden ingezameld. Het gaat om enkele kogels (CAI ID 217226) en kogelhulzen (CAI ID 217408, 217409, 217222, 220206), alsook enkele schrapnell fragmenten (CAI ID 217222) en een knoop (CAI ID 217222).

Ter hoogte van CAI locatie 157930 werd via luchtfotografische prospectie eveneens een grafheuvel met annex vastgesteld. Mogelijk zijn ook verschillende geattesteerde lijnelementen in verband te brengen met de bronstijdgrafheuvel. Daarnaast werden ook verschillende kuilen aangetroffen waarvan een aantal vermoedelijk van recente datum zijn. Tot slot werden binnen de zone rondom een bestaande hoeve enkele middeleeuwse en postmiddeleeuwse sporen waargenomen, alsook enkele brede grachten omheen een site met walgracht.

Romeinse periode

Naast de hierboven vermelde losse vondsten uit de Romeinse tijd worden op de CAI ook enkele Romeinse vindplaatsen aangegeven. De huidige Zeeweg komt zo overeen met de Romeinse weg die van de Zandstraat in Oudenburg naar de Steenstraat in Aatrijke leidt via Bekegem en Roksem. In 1972 werden bij verbredingswerken aan de Zeeweg resten blootgelegd van de antieke bestrating op verschillende plekken ten zuiden van het kruispunt met de Steenstraat (CAI ID 70840).

Daarnaast werd ook de vondst van een gave schaal in *terra sigillata* (vermoedelijk type Dragendorff 42) en enkele Romeinse munten gemeld ten noordoosten van het plangebied (CAI ID 306460).

Ook achter het kasteel De Maere werd een potje in *terra sigillata* met onleesbare stempel in combinatie met verschillende Romeinse munten aangetroffen (CAI ID 158702).

Middeleeuwen

Middeleeuwse sporen werden reeds aangesneden tijdens een prospectieonderzoek van Raakvlak in de Aatrijksestraat, ten noordoosten van het projectgebied (CAI ID 159790). Hierbij werd een gracht geregistreerd waarbinnen grijs aardewerk en een fragment van een kogelpot werd aangetroffen. Verder werden nog enkele paalkuilen van onbekende en vermoedelijk recente datum vastgesteld, alsook een poel.

Een concentratie grijs, roodgebakken en ander laatmiddeleeuws aardewerk werd daarnaast gevonden in Ichtegem aan de spoorwegberm (CAI ID 305160). Het gaat mogelijk om een stortplaats of productieterrein van een pottenbakkersoven.

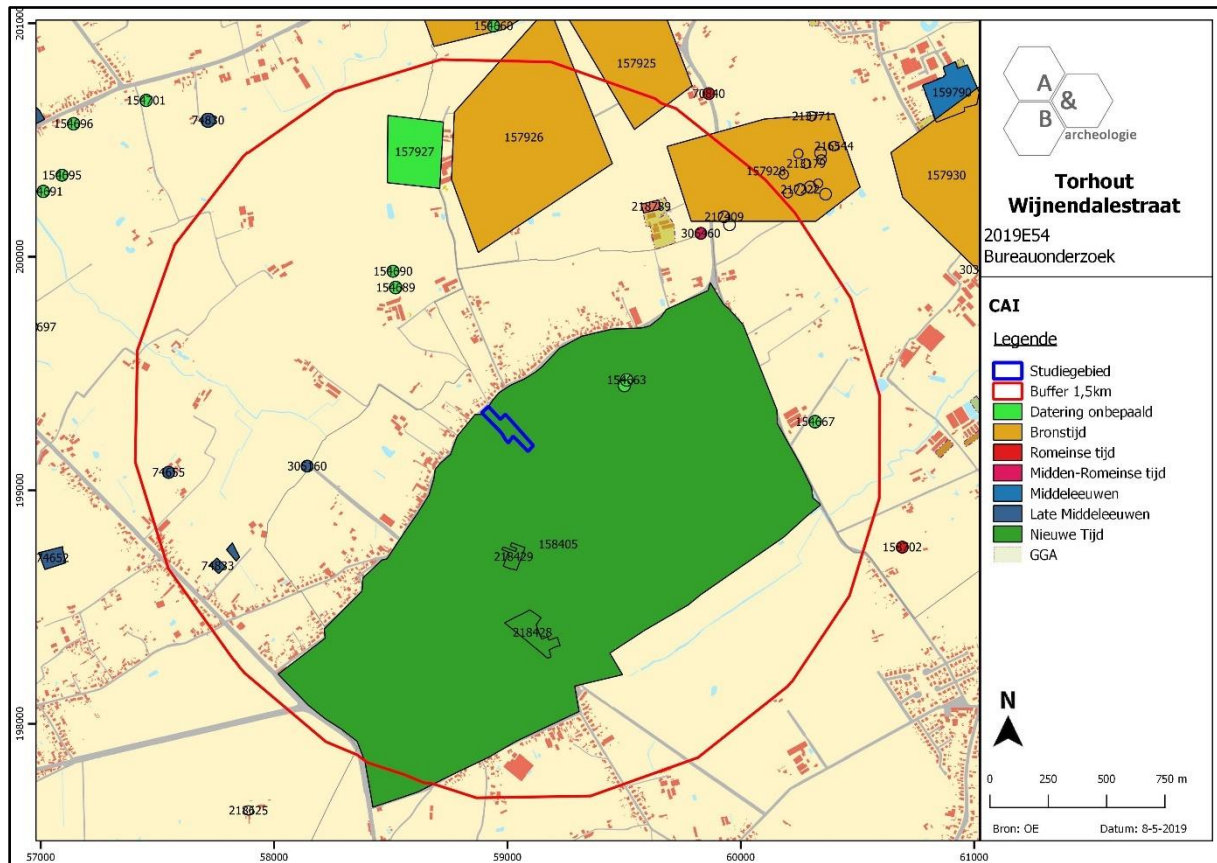
Andere indicaties van middeleeuwse aanwezigheid worden aangetroffen op de cartografische bronnen. Zo wordt in Ichtegem aan de Zuidstraat, ten noordwesten van het plangebied een site met walgracht aangegeven die vermoedelijk haar oorsprong kent in de late middeleeuwen (CAI ID 74830). Ook langs de Torhoutbaan in Ichtegem zijn op de kaart van Popp verschillende sites met walgracht aangegeven (CAI ID 74655, 74832, 74833). Verder wordt ook in de Hoefijzerstraat te Ichtegem een site met walgracht gedocumenteerd op deze kaart (CAI ID 74652).

Eerste Wereldoorlog

Naast de eerder vermelde metaaldetectievondsten gedaan ten noordoosten van het plangebied, werd ook vondstmateriaal uit de Eerste Wereldoorlog gerapporteerd ten zuidwesten van het projectgebied. Hier werden tijdens metaaldetectie een Duitse helm en een ring met inscriptie aangetroffen die aan deze periode kunnen worden toegeschreven (CAI ID 218625).

Gebieden Geen Archeologie (GGA)

Ten zuiden van het plangebied werden in het verleden reeds twee prospectieonderzoeken uitgevoerd. Het proefsleuvenonderzoek in de Wijnendalestraat (CAI ID 218429) leverde geen relevante archeologische sporen of structuren op. Bij het onderzoek aan de H. Conciencestraat (CAI ID 218428) werden enkel enkele greppels uit de nieuwe tijd gedocumenteerd. Er werd geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Figuur 27 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) ter hoogte van het plangebied (bron: geopunt.be en CAI).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Bebouwing komt binnen het plangebied voor vanaf de 19de eeuw en concentreert zich langs de Steenstraat in de noordwestelijke helft van het terrein. De Steenstraat en de Wijnendalestraat kunnen minstens reeds worden onderscheiden op het historisch kaartmateriaal vanaf ca. 1777. Het overige gedeelte van het plangebied lijkt steeds in gebruik te zijn geweest als landbouwgrond, al wordt op de topografische kaarten van 1861 tot 1947 een gebouw aangegeven. Dit gebouw dient mogelijk eerder net ten zuiden van het plangebied te worden gesitueerd. In de tweede helft van de 20ste eeuw lijkt de zuidoostelijke zone in elk geval (opnieuw) onbebouwd. Vermoedelijk ondervond dus voornamelijk het noordwestelijke gedeelte enige verstoringen. Via historische en cartografische bronnen kan worden vermoed dat de Slag bij Wijnendale van 28 september 1708 plaatsvond op of nabij het plangebied of dat de troepen die bij deze slag betrokken waren in de buurt van het terrein gepasseerd zijn.

- Het plangebied is gelegen op het plateau van Wijnendale, binnen de West-Vlaamse cuesta's. Het terrein kent dus een verhoogde ligging ten opzichte van haar ruime omgeving en wordt gekenmerkt door een relatief sterke helling van zuidoost naar noordwest (ca. 2,8m). In het verleden lijkt de omgeving verder sterk bebost te zijn geweest. De open vlakte waarbinnen het projectgebied zich situeert lijkt in elk geval een strategisch voordeel te hebben opgeleverd bij de Slag bij Wijnendale in 1708 en was mogelijk eerder al een interessante locatie voor de mens. Een bosrijke omgeving staat daarnaast garant voor de voedselbevoorrading. De bodem kan worden omschreven als een matig droge tot matig natte zand- of lemige zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont.

- In de omgeving gebeurden in het verleden reeds een relatief groot aantal archeologische onderzoeken, gaande van luchtfotografische prospectie over metaaldetectie en toevalsvondsten tot veldonderzoeken. Daarnaast leveren ook de cartografische bronnen informatie over archeologische waarden rondom het projectgebied. De gekende archeologische waarden dateren vanaf de bronstijd tot de Eerste Wereldoorlog. Verder bevindt het projectgebied zich mogelijk binnen de zone waar de Slag bij Wijnendale in 1708 werd uitgevochten. Het zuidoostelijke gedeelte van het plangebied lijkt in de laatste eeuwen jaar (relatief) onverstoorde te zijn geweest waardoor eventueel aanwezige archeologische sites nog in goede staat bewaard zijn. Het terrein heeft dus een bepaalde, eerder hoge archeologische verwachting, voornamelijk wat sites met grondsporen betreft. Daarnaast kunnen mogelijk sporen en vondsten aanwezig zijn die in verband kunnen worden gebracht met de historische veldslag uit 1708.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

De geplande werken bestaan uit de sloop van de bestaande gebouwen en de inrichting van een nieuwe verkaveling. Hierbij zullen in totaal 13 loten worden geconstrueerd. 3 loten sluiten aan op de Kleine Oostwegel, de overige 10 zullen bereikbaar zijn vanop de Steenstraat. De 3 zuidoostelijke loten worden opgebouwd uit een woongedeelte met aansluitende garage en zijn omringd door tuingrond. Een verharding zal worden geconstrueerd vanop de Oostwegel om de garages te bereiken. Daarnaast worden eveneens externe parkeerplaatsen voorzien langsheen deze verharding. De 10 woningen (elk ca. 78,75m²) in het zuidwesten worden geconstrueerd in twee aparte eenheden van telkens 5 woningen, waarlangs een wegenis wordt aangelegd. Tussen beide eenheden en ten oosten van de wegenis worden parkeerplaatsen voorzien. Achter de woningen bevindt zich een tuinzone, met aansluitende fietsenberging. Tussen en rondom beide bebouwde zones wordt een groenzone aangelegd waarbinnen boomgaarden, grasvelden en een moestuin aangelegd. Daarnaast wordt een wadi (144m²) gegraven. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden over het volledige plangebied: het bouwrijp maken van de percelen, het slopen van de bestaande bebouwing, bodemingrepen voor de aanleg van de nutsleidingen en wegenis, het uitgraven van de wadi, funderingswerken, het optrekken van gebouwen, omgevingsaanleg etc. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

Het plangebied kent een eerder hoge archeologische verwachting, maar op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Voor de site, gelegen in de zone waar vermoedelijk de Slag bij Wijnendale van 1708 uitgevochten werd, geldt bovendien een specifieke verwachting voor het aantreffen van hieraan gerelateerde vondsten in de teelaarde. Dit betekent dat ook op de zones waar de geplande bodemingrepen minder diep gaan (bijvoorbeeld de groenzones) het archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van de toenmalige landelijke omgeving van Wijnendale en voor de reconstructie van de veldslag in 1708. De kosten-baten analyse zal hierdoor positief uitvallen. Er dient bijgevolg een verder vooronderzoek te gebeuren over het gehele plangebied. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, aangezien de gronden pas worden verkaveld onder opschortende voorwaarden van het verkrijgen van een vergunning. Bovendien dient ook de bestaande bebouwing eerst gesloopt te worden tot op het niveau van het maaiveld.

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van de bureaustudie geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

3.3. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

- Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door middel van boringen of profielputten. Met deze methode kan met een minimale impact in de bodem toch heel wat informatie verkregen worden. De methode wordt binnen de archeologie vooral aangewend om het bodemkundig potentieel na te gaan voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet noodzakelijk om uit te voeren. Op basis van de bodemkundige en landschappelijke gegevens kan de kans op het aantreffen van in situ steentijdsites laag worden ingeschat. De voormalige podzol is reeds te sterk gedegradeerd en wordt enkel nog plaatselijk als verbrokkelde B-horizont vastgesteld.

- Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. Ook kent deze methode haar nut bij het opsporen van explosieven. Onder dit type onderzoek vallen verschillende opsporingstechnieken: magnetometrie, weerstandsmetingen, grondradar enz.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden.

- Veldkartering en metaaldetectie

Bij een veldkartering of oppervlakteprospectie wordt een visuele inspectie gedaan van het terreinoppervlak voor de aanwezigheid van archeologisch vondstmateriaal, zoals aardewerk of silexartefacten. Metaaldetectie betreft het opsporen van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. De top laag, ca. 20cm diep, wordt hierbij afgezocht door middel van parallelle looplijnen met of zonder een bepaalde tussenafstand.

Aangezien het terrein te situeren is in de zone waar vermoedelijk de Slag bij Wijnendale van 28 september 1708 werd uitgevochten en gezien het grootste deel van het terrein de laatste eeuwen in gebruik was als landbouwgrond en hier dus geen grootschalige verstoringen hebben plaatsgevonden, dient een veldkartering en metaaldetectie uitgevoerd te worden.

3.4. Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel om archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Via de boringen kunnen begraven niveaus teruggevonden

worden waarin zich bv. *in situ* steentijdartefacten kunnen bevinden. De boringen worden volgens een bepaald grid met optimale spreiding opgesteld.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- Proefputten in functie van steentijd artefactensites

Het doel van proefputten in functie van steentijd artefactensites is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk om archeologische sites met grondsporen op te sporen. Deze proefsleuven moeten aangelegd worden na het uitvoeren van de veldprospectie en metaaldetectie. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen.

3.5. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Bebouwing komt binnen het plangebied voor vanaf de 19de eeuw en concentreert zich langs de Steenstraat in de noordwestelijke helft van het terrein. De Steenstraat en de Wijnendalestraat kunnen minstens reeds worden onderscheiden op het historisch kaartmateriaal vanaf het midden van de 18de eeuw. Het overige gedeelte van het plangebied lijkt steeds in gebruik te zijn geweest als landbouwgrond, al wordt op de topografische kaarten van 1861 tot 1947 een gebouw aangegeven. Dit gebouw dient mogelijk eerder net ten zuiden van het plangebied te worden gesitueerd. In de tweede helft van de 20ste eeuw lijkt de zuidoostelijke zone in elk geval (opnieuw) onbebouwd. Vermoedelijk ondervond dus voornamelijk het noordwestelijke gedeelte enige verstoringen. Via historische en cartografische bronnen kan worden vermoed dat de Slag bij Wijnendale van 28 september 1708 plaatsvond op of nabij het plangebied of dat de troepen die bij deze slag betrokken waren in de buurt van het terrein gepasseerd zijn.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Het noordwestelijke gedeelte van het plangebied is momenteel bebouwd, hier kan uitgegaan worden van enige verstooring.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Neen.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De geplande werken bestaan uit de sloop van de bestaande gebouwen en de inrichting van een nieuwe verkaveling. Hierbij zullen in totaal 13 loten worden geconstrueerd. 3 loten sluiten aan op de Kleine Oostwegel, de overige 10 zullen bereikbaar zijn vanop de Steenstraat. De 3 zuidoostelijke loten worden opgebouwd uit een woongedeelte met aansluitende garage en zijn omringd door tuingrond. Een verharding zal worden geconstrueerd vanop de Oostwegel om de garages te bereiken. Daarnaast worden eveneens externe parkeerplaatsen voorzien langsheen deze verharding. De 10 woningen (elk ca. 78,75m²) in het zuidwesten worden geconstrueerd in twee aparte eenheden van telkens 5 woningen, waarlangs een wegnis wordt aangelegd. Tussen beide eenheden en ten oosten van de wegnis worden parkeerplaatsen voorzien. Achter de woningen bevindt zich een tuinzone, met aansluitende fietsenberging. Tussen en rondom beide bebouwde zones wordt een groenzone aangelegd waarbinnen boomgaarden, grasvelden en een moestuin aangelegd. Daarnaast wordt een wadi (144m²) gegraven. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden over het volledige plangebied: het bouwrijp maken van de percelen, het slopen van de bestaande bebouwing, bodemingrepen voor de aanleg van de nutsleidingen en wegnis, het uitgraven van de wadi, funderingswerken, het optrekken van gebouwen, omgevingsaanleg etc. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. De kans op het aantreffen van archeologische sporen is echter niet onbestaande.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

In eerste instantie dient een veldkartering en metaaldetectie te worden uitgevoerd gezien de kans bestaat dat het projectgebied zich bevindt binnen de zone waar in 1708 de Slag bij Wijnendale werd uitgevochten. Hierbij kan worden gekeken welke vondsten voorkomen en uit welke periode ze stammen. Zijn er zones aanwezig waarbinnen een vondstconcentratie kan worden opgemerkt en waarop kunnen deze concentraties wijzen? Kunnen er vondsten worden gelinkt aan de Slag van Wijnendale en kunnen ze eventueel aan één van de toen strijdende partijen worden toegewezen? Zijn de vondsten van militaire aard? Wat is de bewaringstoestand van het vondstmateriaal?

De tweede fase bestaat uit een proefsleuvenonderzoek van het volledige plangebied. Dit onderzoek bestaat uit het aanleggen van parallelle sleuven. De sleuven hebben als doel om het archeologisch

potentieel van het terrein in kaart te brengen. Zijn er archeologische sporen aanwezig? Behoren deze tot één of meerdere periodes? Daarnaast is het ook belangrijk om de verstoringsgraad in kaart te brengen. Zijn de sporen goed bewaard? Kunnen er verstoringszones afgebakend worden? Afsluitend is het belangrijk om alle gegevens samen te beschouwen om zodoende een uitspraak te kunnen doen over het potentieel van het terrein. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel of volledig het terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Torhout Wijnendalestraat (West-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein, 12 230m² groot, heeft een onregelmatige vorm en is gelegen ten noordwesten van de Wijnendalestraat, ter hoogte van huisnummer 50. In het noordwesten sluit het projectgebied aan bij de Oostwegel en de Kleine Oostwegel. Het projectgebied bevindt zich ten zuidoosten van de Steenstraat. De zijde van het terrein die aansluit bij deze straat is bebouwd (ca. 3500m²). De bebouwing omvat twee woonhuizen (huisnummers 111 en 113), enkele bijgebouwen en een aantal loodsen. De zone rondom deze gebouwen is verhard. De rest van het plangebied is in gebruik als akkerland.

Bebouwing komt binnen het plangebied voor vanaf de 19de eeuw en concentreert zich langs de Steenstraat in de noordwestelijke helft van het terrein. De Steenstraat en de Wijnendalestraat kunnen minstens reeds worden onderscheiden op het historisch kaartmateriaal vanaf het midden van de 18de eeuw. Het overige gedeelte van het plangebied lijkt steeds in gebruik te zijn geweest als landbouwgrond, al wordt op de topografische kaarten van 1861 tot 1947 een gebouw aangegeven. Dit gebouw dient mogelijk eerder net ten zuiden van het plangebied te worden gesitueerd. In de tweede helft van de 20ste eeuw lijkt de zuidoostelijke zone in elk geval (opnieuw) onbebouwd. Vermoedelijk ondervond dus voornamelijk het noordwestelijke gedeelte enige verstoringen. Via historische en cartografische bronnen kan worden vermoed dat de Slag bij Wijnendale van 28 september 1708 plaatsvond op of nabij het plangebied of dat de troepen die bij deze slag betrokken waren in de buurt van het terrein gepasseerd zijn. Het plangebied is gelegen op het plateau van Wijnendale, binnen de West-Vlaamse cuesta's. Het terrein kent dus een verhoogde ligging ten opzichte van haar ruime omgeving en wordt gekenmerkt door een relatief sterke helling van zuidoost naar noordwest (ca. 2,8m). In het verleden lijkt de omgeving verder sterk bebost te zijn geweest. De open vlakte waarbinnen het projectgebied zich situeert lijkt in elk geval een strategisch voordeel te hebben opgeleverd bij de Slag bij Wijnendale in 1708 en was mogelijk eerder al een interessante locatie voor de mens. Een bosrijke omgeving staat daarnaast garant voor de voedselbevoorrading. De bodem kan worden omschreven als een matig droge tot matig natte zand- of lemige zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont. In de omgeving gebeurden in het verleden reeds een relatief groot aantal archeologische onderzoeken, gaande van luchtfotografische prospectie over metaaldetectie en toevalsvondsten tot veldonderzoeken. Daarnaast leveren ook de cartografische bronnen informatie over archeologische waarden rondom het projectgebied. De gekende archeologische waarden dateren vanaf de bronstijd tot de Eerste Wereldoorlog. Verder bevindt het projectgebied zich mogelijk binnen de zone waar de Slag bij Wijnendale in 1708 werd uitgevochten. Het zuidoostelijke gedeelte van het plangebied lijkt in de laatste eeuwen jaar (relatief) onverstoord te zijn geweest waardoor eventueel aanwezige archeologische sites nog in goede staat bewaard kunnen zijn. Het terrein heeft dus een bepaalde, eerder hoge archeologische verwachting,

voornamelijk wat sites met grondsporen betreft. Daarnaast kunnen mogelijk sporen en vondsten aanwezig zijn die in verband kunnen worden gebracht met de historische veldslag uit 1708.

De geplande werken bestaan uit de sloop van de bestaande gebouwen en de inrichting van een nieuwe verkaveling. Hierbij zullen in totaal 13 loten worden geconstrueerd. 3 loten sluiten aan op de Kleine Oostwegel, de overige 10 zullen bereikbaar zijn vanop de Steenstraat. De 3 zuidoostelijke loten worden opgebouwd uit een woongedeelte met aansluitende garage en zijn omringd door tuingrond. Een verharding zal worden geconstrueerd vanop de Oostwegel om de garages te bereiken. Daarnaast worden eveneens externe parkeerplaatsen voorzien langsheen deze verharding. De 10 woningen (elk ca. 78,75m²) in het zuidwesten worden geconstrueerd in twee aparte eenheden van telkens 5 woningen, waarlangs een wegenis wordt aangelegd. Tussen beide eenheden en ten oosten van de wegenis worden parkeerplaatsen voorzien. Achter de woningen bevindt zich een tuinzone, met aansluitende fietsenberging. Tussen en rondom beide bebouwde zones wordt een groenzone aangelegd waarbinnen boomgaarden, grasvelden en een moestuin aangelegd. Daarnaast wordt een wadi (144m²) gegraven. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden over het volledige plangebied: het bouwrijp maken van de percelen, het slopen van de bestaande bebouwing, bodemingrepen voor de aanleg van de nutsleidingen en wegenis, het uitgraven van de wadi, funderingswerken, het optrekken van gebouwen, omgevingsaanleg etc. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

Het plangebied kent een eerder hoge archeologische verwachting, maar op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Voor de site, gelegen in de zone waar vermoedelijk de Slag bij Wijnendale van 1708 uitgevochten werd, geldt bovendien een specifieke verwachting voor het aantreffen van hieraan gerelateerde vondsten in de teelaarde. Dit betekent dat ook op de zones waar de geplande bodemingrepen minder diep gaan (bijvoorbeeld de groenzones) het archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van de toenmalige landelijke omgeving van Wijnendale en voor de reconstructie van de veldslag in 1708. De kosten-baten analyse zal hierdoor positief uitvallen. Er dient bijgevolg een verder vooronderzoek te gebeuren over het gehele plangebied. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, aangezien de gronden pas worden verkaveld onder opschortende voorwaarden van het verkrijgen van een vergunning. Bovendien dient ook de bestaande bebouwing eerst gesloopt te worden tot op het niveau van het maaiveld.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een veldkartering en metaaldetectie, gevolgd door een proefsleuvenonderzoek. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

5. Bibliografie

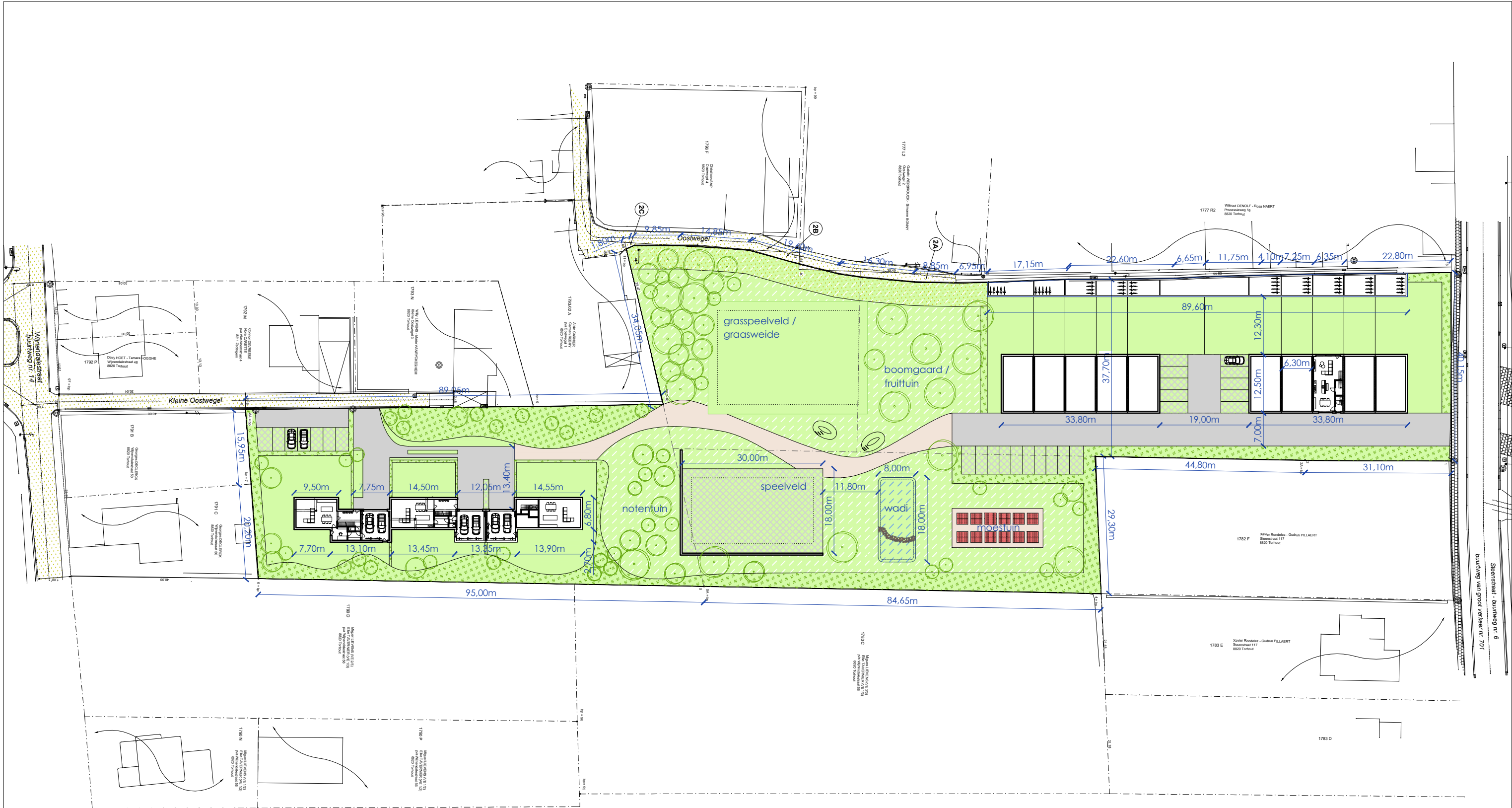
- Agentschap Onroerend Erfgoed, 2019. *Historische stadskern van Torhout* (online), geraadpleegd op 5 juni 2019 op <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140014>;
- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://cai.onroenderfgoed.be/>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_bij_Wijnendale
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Torhout>
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Wijnendale><https://nl.wikipedia.org/wiki/Wijnendale>

6. Bijlages

- Figurenlijst

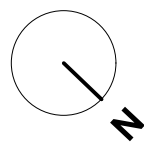
Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: geopunt.be).....	7
Figuur 2 Uitsnede uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).....	8
Figuur 3 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).....	10
Figuur 4 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 10	
Figuur 5 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).	11
Figuur 6 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). ..	11
Figuur 7 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).....	12
Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).	13
Figuur 9 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).	13
Figuur 10 Zicht op de bodemkaart ter hoogte van het plangebied (bron: DOV).	14
Figuur 11 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart ter hoogte van het plangebied (bron: geopunt.be).....	15
Figuur 12 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart ter hoogte van het plangebied (bron: geopunt.be).....	16
Figuur 13 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	16
Figuur 14 De Slag bij Wijnendale op een prent van Jacobus Harrewijn (1711) (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_bij_Wijnendale#/media/File:Strijdplan_Wijnendale.jpg). Het is niet mogelijk het plangebied hierop te situeren.	19
Figuur 15 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).	20
Figuur 16 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).....	21
Figuur 17 Uitsnede uit de Poppkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: geopunt.be).....	21
Figuur 18 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).....	22
Figuur 19 Uitsnede uit de topografische kaart van 1861 met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).	22
Figuur 20 Uitsnede uit de topografische kaart van 1883 met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).	23
Figuur 21 Uitsnede uit de topografische kaart van 1911 met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).	23
Figuur 22 Uitsnede van de topografische kaart van 1883-1947 met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI)	24
Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).....	24
Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).....	25
Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).....	25
Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: geopunt.be).....	26
Figuur 27 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) ter hoogte van het plangebied (bron: geopunt.be en CAI).....	30

Bijlage: Ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).

VOORONTWERP 02
06.02.2019

3102.18.INH
SCHAAL 1/800

ARV

Architectenbureau Verlinde en Partners

Architectuur | Interieur | Studie | Coördinatie | Expertise | EPB-EPC | VC | Ruimtelijke ordening

Burgerlijke vennootschap onder de vorm van een bvba
Oostendestraat 227 | 8820 Torhout | T 050 21 69 58 | F 050 21 69 59 | info@rik-verlinde.be | www.rik-verlinde.be

De plannen zijn bedoeld om gebruikt te worden geplot op papier op de bij de planopmaak voorziene schaal. Ze worden eventueel digitaal doorgegeven om derden de mogelijkheid te geven om er de door hen uit te voeren werken op in te tekenen, zonder dat er enige garantie is omtrent de maten. Inzoomen op de tekening kan alleen tot fouten leiden. Voorontwerpplannen blijven steeds eigendom van de architect en mogen niet overgenomen worden zonder schriftelijke toestemming van de architect. Bij overname zonder overeenkomst zal een vergoeding worden aangerekend.